

Kohti monen polun alkoholipolitiikkaa
**Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmän
loppuraportti**

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 13.06.2002	
Tekijät (toimielimestä:toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Puheenjohtaja: Petri Viglione Sihteeri: Ari Saarto		Julkaisun laji Työryhmämuistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 13.04.2000	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Kohti monen polun alkoholipolitiikkaa. Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän loppuraportti (Mot en mångfasetterad alkoholpolitik. Slutrapport av alkoholpolitik 2000-arbetsgruppen)			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Työryhmä pitää tärkeänä sellaista alkoholipoliittista keskustelukulttuuria, jossa on tilaa toisiakin kunnioittavalle moniäänisyydelle. Alkoholipolitiikka on niin monisyinen kokonaisuus, että sen haasteisiinkin tulee antaa monitasoisia vastauksia. Työryhmä toivoo, että periaate omaksuttaisiin jatkossa kaikissa alkoholipoliittisissa keskustelu-, suunnittelu- ja päätöksentekokelemissä ja –tilanteissa. Keskeisenä alkoholipoliittisena lähtökohtana tulee olla sosiaalinen vastuu. Työryhmä korostaa, että siinä määrin ja niin kauan kuin osalla meistä ei ole valmiutta omaehtoiseen ja omavastuiseen toimintaan, ja niin kauan kuin meillä ei luonnostaan ole tukenamme riittävän vahvoja sosiaalisia normeja, me tarvitsemme alkoholipolitiikassa järjestöjen ja julkisten toimijoiden tukea – ja myös rajojen määrätietoista osoittamista. Työryhmä toivoo alkoholiasenteisiimme lisää suvaitsevaisuutta, mutta on samalla huolissaan liiallisesta kaiken suvaitsemisesta. Ei ole hyvä, jos vain ajatellaan eteenpäin, vastaamatta haasteisiin ja tekemättä tarvittavia ratkaisuja. Ei ole hyvä, jos yhteiskuntamme tulee koko ajan yhä märemmäksi ja alkoholisoituu, mutta me emme jaksakaan välittää siitä. Vaikka huumeiden käyttö on Suomessa lisääntynyt ja sitä on uutena asiana hyvä käsitellä mahdollisimman paljon, työryhmä on huolissaan siitä, että paljon keskeisempi alkoholi jää liian usein huume keskustelun varjoon. Humalahakuisuuden vähentämiseksi voisimme vahvistaa mielikuviamme muusta kuin humalaan johtavasta alkoholinkäytöstä sekä ns. ”sopivasta kännistä”, jossa vältettäisiin haitallisimmat ylilyönnit. Perinteisestä maalaiskulttuurista lähtien meillä on ollut kansanomaista alkoholinkäytön ja alkoholin vaikutuksen alaisena olemisen säätelyä, mutta siitä on puhuttu liian vähän. Yksilöiden ja lähiyhteisöjen omaehtoiset normit ja säätelykeinot olisivat ajankohtainen tutkimus- ja keskustelunaihe. Työryhmä ei näe - tällä hetkellä - käytännön mahdollisuuksia alkoholinkäytön ikärajojen alentamiselle. Päinvas-toin alkoholinkäytön aloitustien myöhentäminen on tehokas keino vähentää tulevia riippuvuusriskejä. Työryhmä toivoo keskustelun käynnistämistä siitä, voisiko ikään liittyviä ryhmäpaineita jotenkin vähentää. Anniskelun aikarajat eivät sovi kovin hyvin moninaistuvaan ja pirstoutuvaan yhteiskuntaan, jossa ihmisillä on lukuisia erilaisia vuorokausirytmeyksiä. Siinä mielessä aikarajoituksia olisi perusteltua poistaa, mutta toisaalta taas alkoholin erityisluonne ja siihen liittyvät monet sosiaaliset ja terveydelliset riskit ja haitat puoltavat sitä, ettei alkoholia ole – myöskään ravintoloissa - koko ajan tarjolla. Liikenteen promilleraajat on hyvä pitää nykyisinä. Jatkossa voitaisiin kuitenkin harkita, olisiko joistakin korkeammista (esimerkiksi 0,8 promillen ylittävistä) määristä tarpeen saada kohdennetumpia ja asteittain kovenivia seuraamuksia. Jakelujärjestelmän tulevana käytännön perusvaihtoehtoina on joko nykyisen vähittäismyyntimonopolin vahvistaminen perustehtävän suuntaan, tai sen yhtenäistämisen muiden, enemmän bisnesperiaatteella toimivien yritysten suuntaan. Keskeisinä kriteereinä kaikissa mahdollisissa vaihtoehtoisissa työryhmä pitää vahvaa omavastuuta sekä ratkaisun vaikutuksia alkoholinkäytöstä aiheutuviin haittoihin.			
Avainsanat: (asiasanat) alkoholi, alkoholipolitiikka, anniskeluoikeudet, holhous, vastuu			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2002:6		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1158-7
Kokonaissivumäärä 66	Kieli suomi	Hinta 14,80 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja STM:n julkaisumyynti, PL 535, 33101 Tampere puh. 03-260 8158 ja 03-260 8535 fax 03-260 8150, sähköposti: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 13.6.2002	
Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Ordförande: Petri Viglione Sekreterare: Ari Saarto		Typ av publikation Promemoria	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Datum för tillsättande av organet 13.4.2000	
Publikation (även den finska titeln) Mot en mångfasetterad alkoholpolitik. Slutrapport av alkoholpolitik 2000-arbetsgruppen (Kohti monen polun alkoholpolitiikkaa. Alkoholpolitiikka 2000-työryhmän loppuraportti)			
Referat Arbetsgruppen anser en sådan alkoholpolitisk konversationskultur vara viktig, där det finns utrymme för flerstämmighet med respekt för andra. Alkoholpolitiken är en så komplicerad helhet att svar på många plan bör ges på dess utmaningar. Arbetsgruppen hoppas att principen skall absorberas i fortsättningen i alla alkoholpolitiska diskussions-, planerings- och beslutsfattandeorgan och -tillfällen. En central alkoholpolitisk utgångspunkt bör vara socialt ansvar. Arbetsgruppen betonar, att i den mån och så länge som en del av oss inte har förmågan till frivillig verksamhet på eget ansvar, och så länge som vi inte naturligt har tillräckligt starka sociala normer som stöd, behöver vi i alkoholpolitiken stöd av organisationer och offentliga aktörer – samt att gränserna ändamålsenligt anvisas. Arbetsgruppen önskar mera tolerans i vår inställning till alkohol, men är samtidigt orolig för överdriven tolerans där allt tolereras. Det är inte fördelaktigt ifall vi bara driver framåt, utan att möta utmaningar eller göra de nöd-vändiga besluten. Det är inte heller bra ifall vårt samhälle blir allt onykrare och alkoholiserat, och att vi inte orkar bry oss om det. Trots att narkotikamissbruket ökat i Finland och att det som ett nytt problem är bra att behandla det så mycket som möjligt, är arbetsgruppen orolig över att den mera centriska alkoholen alltför ofta lämnas i skuggan av narkotikadiskussionen. För att minska på att människor dricker för att bli berusade skulle vi kunna förstärka vår föreställning gällande annat än berusningsinriktat alkoholbruk samt den s.k. ”lämpliga fyllan”, då skulle man undgå de skadligaste överslagen. Alltsedan den traditionella landsbygdskulturen har vi haft folklig reglering av alkoholbruk och att vara under inflytande av alkohol, men det har talats för litet om det. Individens och närsamfundens egna frivilliga normer och regleringssätt skulle vara ett aktuellt ämne för forskning och diskussion. Arbetsgruppen finner inte – för tillfället – praktiska möjligheter för att sänka åldersgränserna för användning av alkohol. Tvärtom skulle ett effektivt sätt att minska framtida beroenderisker vara att skjuta upp åldern då människor börjar dricka alkohol. Arbetsgruppen hoppas att en diskussion kan startas gällande om man på något sätt kan minska på åldersrelaterade grupptrösk. Tidsbegränsningarna för utskänkning passar inte särskilt väl in i ett samhälle som blir allt mera mångfaldigt och splittrat, där människor har otaliga olika dygnsrytmer. Med tanke på detta skulle det vara motiverat att avlägsna tidsbegränsningarna, men å andra sidan talar alkoholens särskilda natur och de många social- och hälsorelaterade riskerna och olägenheterna för att alkohol inte hela tiden bör erbjudas – inte heller i restauranger. Promillebegränsningarna för trafiken är det bra att hålla kvar som de är nu. I fortsättningen skulle man dock kunna överväga ifall det är nödvändigt att för vissa större mängder (t.ex. som överstiger 0,8 promille) få mera inriktade och gradvis hårdare följder. Kommande praktiska grundalternativ för distributionssystemet är antingen att den nuvarande detaljmonopolen konsolideras i riktning av grunduppgiften, eller att den samordnas i riktning med andra företag som fungerar mera på businessprincip. Ett centralt kriterium i alla olika möjligheter anser arbetsgruppen vara ett starkt eget ansvar samt lösningens inverkan på olägenheterna som orsakas av alkoholbruk.			
Nyckelord Alkohol, alkoholpolitik, ansvar, förmynderskap, utskänkingsrättigheter			
Övriga uppgifter www.stm.fi			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2002:6		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1158-7
Sidoantal 66	Språk finska	Pris 14,80 €	Sekretessgrad offentlig
Distribution/Försäljning Social- och hälsovårdsministeriets publikationsförsäljning, PB 536, 33101 Tammerfors, tfn 03-260 8158 och 03-260 8535, fax 03-260 8150, e-post: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health		Date 13 June 2002	
Authors Chairman: Petri Viglione Secretary: Ari Saarto		Type of publication Working Group Memorandum	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ 13 April 2000	
Title of publication Towards a multifaceted alcohol policy. Final report of the Alcohol Policy 2000 - Working Group.			
Summary <p>The working group is of the opinion that it is important to have such a culture where there is room in discussion for many voices and mutual respect. Alcohol policy is such a complex entity that its challenges must be met at many levels. The working group hopes that this principle will in the future be absorbed into all alcohol policy discussion, planning and decision-making bodies and occasions.</p> <p>A central point of departure in alcohol policy must be social responsibility. The working group accentuates that as long as some of us do not have the prerequisites for uncompelled action in agreement with our own individual responsibility and as long as we do not naturally have strong enough social norms to support us, we need the support of organisations and official actors in alcohol policy – another necessity is that limits are properly pointed out.</p> <p>The working group would like more tolerance to be included in our attitude towards alcohol, but is at the same time concerned about excessive tolerance of everything. It is not a good thing if all we do is drift along without meeting challenges or making the necessary decisions. Nor is it good if our society becomes more sloshed and addicted to alcohol, and we are not able to care about this.</p> <p>Although the use of narcotics has increased in Finland and being a new subject it is good that it is dealt with as much as possible, the working group is concerned that alcohol, which is becoming a more and more central problem, is left under the shadow of the discussion on narcotics. In order to decrease drinking with the aim of becoming intoxicated we could strengthen our notion concerning other usage of alcohol than aimed at intoxication and being “appropriately drunk”, then one would avoid the most harmful excess usage. Ever since the time of the traditional rural culture there has been a kind of people-based regulation concerning the use of alcohol and being under the influence of alcohol, but this is not mentioned often enough. The uncompelled norms and regulation of individuals and communities could be a current topic for discussion and research.</p> <p>At this time, the working group does not find that there are practical possibilities for lowering the age-limit for the consumption of alcohol. On the contrary, an effective way of decreasing the future risks of addiction would be to postpone the age when people begin to drink alcohol. The working group hopes that a discussion can be begun on whether it is possible to somehow decrease peer pressure related to age.</p> <p>The time-related restrictions concerning the serving and selling of alcohol are not all that well-suited in a society that is becoming more and more diverse and fragmented, where people have numerous different day-rhythms. As relates to this it would be motivated to abolish restrictions concerning time, but on the other hand the particular nature of alcohol and the many social and health related risks and harm speak for alcohol not being freely available all of the time – even in restaurants.</p> <p>Percentage restrictions in traffic should remain as they are now. In the future one could, however, consider whether it is necessary for some larger amounts (e.g. that exceed 0,8 percent) to receive more direct and gradually harsher repercussions.</p> <p>Future practical basic alternatives for the distribution system are either that the current retail monopoly is consolidated in the direction of the basic task, or that it is harmonised towards other companies functioning on a business principle. The working group considers a central criteria in all options to be a strong sense of individual responsibility as well as the effect of the decision on the harm caused by the use of alcohol.</p>			
Key words Alcohol, alcohol policy, custody, responsibility			
Other information www.stm.fi			
Title and number of series Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2002:6		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1158-7
Number of pages 66	Language Finnish	Price € 14.80	Publicity Public
Distributor/Orders Ministry of Social Affairs and Health, Publications sale, P.O.B. 536, FIN-33101 Tampere, Finland, tel. +358 3 260 8158 and +358 3 260 8536, fax 358 3 260 8150, e-mail julkaisumyynnti@stm.vn.fi		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Peruspalveluministeri Eva Biaudet asetti 13.4.2000 *Alkoholipolitiikka 2000* –työryhmän tuomaan suomalaiseen alkoholipolitiikkaan uusia aloitteita, ehdotuksia ja näkökulmia sekä miettimään siihen uusia, ihmisen itsensä ja hänen lähiympäristönsä vastuuta vahvistavia keinoja.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin yrittäjä, VTM Petri Viglione ja sihteeriksi kehittämisspäällikkö, VTM Ari Saarto. Työryhmän muut edustajat esitellään jäljempänä asetamiskirjeen yhteydessä.

Työryhmän toimintakaudeksi asetettiin ensin 15.4.2000 - 28.2.2001. Työryhmän pyynnöstä peruspalveluministeri Osmo Soininvaara – peruspalveluministeri Eva Biaudet'n seuraaja, myönsi joulukuussa 2000 työryhmälle jatkoajan 30.4.2002 saakka. Työryhmän väliraportti (STM:n työryhmämuistioita 2001:2) jätettiin ministeri Soininvaaralle helmikuussa 2001 suppeana muistiona. Väliraporttiin koottiin - työryhmän sisäiseen käyttöön laaditusta laajemmasta väliraportista tiivistäen - työryhmän siihenastisen työn keskeiset vaiheet sekä niiden esiinnostamat sisällölliset haasteet ja jatkotyön painopisteet. Väliraportti laadittiin työryhmän toimeksiannon mukaisesti sillä tarkoituksella, että se omalta osaltaan palvelisi Suomen virallisen ryhmän valmistautumista ja työtä WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa Tukholmassa 19. - 21.2.2001.

Väliraportin jälkeen työryhmä jatkoi työskentelyään syventämällä keskeisten alkoholipoliittisten teemojen pohdintaa. Työskentelyn aikana seurattiin tiiviisti sekä kansallisia että kansainvälisiä alkoholipoliittisia keskusteluja ja tilanteen kehitystä.

Saatuaan tehtävänsä suoritetuksi työryhmä jättää sosiaali- ja terveysministeriölle tämän loppuraportin. Raportti koostuu (1) osin päivitetystä väliraportista, (2) väliraportin sen jälkeisen jatkotyöskentelyn kuvaamisesta sekä (3) työryhmän johtopäätöksistä alkoholipoliitiikan kehittämiseksi annetun toimeksiannon mukaisella tavalla. Raportti sisältää myös muutamia pieniä alkoholipoliittisia kertomuksia sekä alkoholipoliittiseen keskusteluun osallistuneiden maallikoiden ja alan ammattilaisten ajatuksia.

Helsingissä 23 päivänä toukokuuta 2002

Petri Viglione

Kari Paaso

Riina Katajavuori

Jaana Lähteenmaa

Juhani Merimaa

Melita Tulikoura

Harri Vertio

Irmeli Virtaranta

Ari Saarto

SISÄLLYS

Työryhmän asettaminen – ”ylös vanhoista taisteluhaidoista”	13
Työryhmän taival: Tehtävän ja työskentelytavan täsmentämistä ja syventämistä	16
1. Alkutaival – teemojen valintaa ja ensimmäisiä linjauksia.....	16
2. Kaksi toimintajaksoa	17
3. Rinnakkaiset prosessit, ajankohtaiset lähteet.....	18
4. Työryhmätyöskentelyn kokonaiskuva.....	18
Pieniä kertomuksia suurista kysymyksistä moninaistuvassa yhteiskunnassa	21
1. Suomalainen alkoholipolitiikka – holhoava kahle ja turvaa antava suoja verkko.....	21
1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset	21
1.2. Lähdekeskusteluja	22
2. Alkoholi, huumeet ja humala	26
2.1. Alkoholi-asetteet.....	26
2.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	26
2.1.2. Lähdeaineistoja.....	27
2.2. Alkoholi ja huumeet	31
2.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	31
2.2.2. Lähdekeskusteluja	31
2.3. Humalahakuisuus.....	32
2.3.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	32
2.3.2. Lähdekeskusteluja	33
3. Ikäraajat, anniskelun aikarajat ja promillerajat	34
3.1. Ikäraajat.....	35
3.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	35
3.1.2. Lähdekeskustelua.....	36
3.2. Anniskelun aikarajat	39
3.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	39
3.3. Promillerajat	40
3.3.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	40
3.3.2. Lähdekeskustelua.....	41
4. Alkoholin saatavuudesta ja hinnasta	41
4.1. Jakelujärjestelmä	41
4.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	41
4.1.2. Lähdekeskustelua.....	44
4.2. Tulevan alkoholipolitiikan reunaehdot: verot, hinta ja vuosi 2004	48
4.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset.....	48
4.2.2. Lähdekeskustelua.....	48
Yhteenveto: Kohti moninaistuvan ja pirstoutuvan yhteiskunnan alkoholipolitiikkaa	50
Lähdekirjallisuutta	57
LIITE 1: Ruotsin kansallisen alkoholiohjelman päivitystyö	59
LIITE 2: Alkoholi ja terveys – missä nyt mennään?	60
LIITE 3: Mitä on varhaisvaiheen päihdetyö, mitä ovat mini-interventiot?	61
LIITE 4: Työryhmän ikärajakeskustelu mediassa	62
LIITE 5: Työryhmän huoltamokeskustelu julkisuudessa	63
LIITE 6: Keskiolutprosentin alentaminen julkisessa keskustelussa	64
LIITE 7: Elämäntapakoulutusta Ruotsin kouluissa	65

TYÖRYHMÄN ASETTAMINEN – ”YLÖS VANHOISTA TAISTELUHAUDOISTA”

Peruspalveluministeri Eva Biaudet asetti 13.4.2000 *Alkoholipolitiikka 2000* –työryhmän seuraavalla toimeksiannolla ja kokoonpanolla (STM:n lehdistötiedote 13.4.2000):

Alkoholipolitiikka 2000 työryhmä asetetaan: Ylös vanhoista taisteluhaidoista

Viime vuosina ei ole voinut välttyä nuorten humalajuomista koskevilta keskusteluilta ja päivittelyiltä. Ohjelmia ja projekteja tilanteen korjaamiseksi on käynnistetty ja seminaareja pidetty, mutta radikaalia muutosta parempaan ei ainakaan toistaiseksi ole näköpiirissä. Toisaalta ohjelmien teho ei vielä välttämättä näkyisikään, koska monet toimet on vasta äskettäin aloitettu.

Alkoholipoliittinen keskustelu näyttää monesti jumittuneen vanhoihin taisteluaseisiin, kuten kiistelyyn veroista ja monopoleista. Kukin intressiryhmä seisoo tiukasti omien näkemystensä takana, ja aitoa keskustelua ja uusien mallien hakemista on liian vähän. Peruspalveluministeri Eva Biaudet sanoo, että alkoholipoliittista ajatteluaamme kahlitsee edelleen kieltolakiajan perinne ja ylhäältä ohjattavuus. Näillä eväillä politiikkaa ei enää voida jatkaa, varsinkaan kun Suomen viimeisetkin alkoholipoliittiset poikkeukset EU:ssa lakkaavat vuonna 2004.

Alkoholikysymykset huolestuttavat myös kansainvälisesti ja eri maiden alkoholipolitiikat vaikuttavat toisiinsa. Alkoholien aiheuttamat haitat ovat yksi suurimmista kansanterveysongelmista Euroopassa. WHO:n Euroopan aluetoimisto yrittää aktiivisesti auttaa jäsenmaitaan ongelmien ratkaisussa. Se hyväksyi jo vuonna 1992 Euroopan ensimmäisen alkoholiohjelman. Tämä ohjelma päättyi vuonna 1999, ja WHO/Euro hyväksyi viime syyskuussa toisen Euroopan alkoholiohjelman vuosiksi 2000 – 2005. Ohjelma on juuri käännetty suomeksi ja julkaistaan kevään kuluessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa nyt työryhmän pohtimaan tulevaa alkoholipolitiikkaamme ja löytämään siihen uusia näkökulmia. Työryhmän tehtävänä on ensi vuoden helmikuun loppuun mennessä: 1) tehdä aloitteita ja tuoda uusia näkökulmia suomalaiseen alkoholipolitiikkaan ja ottaa erityisesti huomioon vuonna 2004 tapahtuvat muutokset, 2) miettiä keinoja ja tehdä ehdotuksia, joilla vahvistetaan ihmisen itsensä ja hänen lähiympäristönsä vastuuta korostavaa alkoholipolitiikkaa sekä 3) pohtia erityisesti keinoja, joilla nuorten elintapoihin voitaisiin vaikuttaa niin, että päihteiden oma ja nuorisoehtoinen käyttö olisi kontrolloidumpaa ja vähenevää. Työryhmän puheenjohtajana on yrittäjä, valtiotieteen maisteri Petri Viglione Winital Oy:stä ja varapuheenjohtajana neuvotteleva virkamies¹ Kari Paaso STM:stä. Jäseniksi on kutsuttu lehtori Pauliina Arola² Humanistisen ammattikorkeakoulun Lohjan yksiköstä, kirjailija Riina Katajavuori, tutkija Jaana Lähteenmaa Nuorisotutkimusverkostosta³, toimitusjohtaja Juhani Merimaa Tavastia-Klubilta, toimittaja Melita Tulikoura YLE:stä, toiminnanjohtaja Harri Vertio Terveiden edistämisen keskukselta ja neuvotteleva virkamies⁴ Irmeli Virtaranta valtiovarainministeriön vero-osastolta. Työryhmän sihteerinä toimii kehittämisspäällikkö Ari Saarto A-klinikkasäätiöstä.

¹ nykyisin hallitusneuvos

² estynyt osallistumasta työryhmän työhön

³ nykyisin valt.tri, vt. tutkija-yliopettaja Mikkelin ammattikorkeakoulun kulttuurin ja nuorisotyön yksikössä

⁴ nykyisin hallitusneuvos

ALKOHOLIPOLITIIKKA 2000

Ja koodisana on *vastuu*,
 tiedättehän mitä se tarkoittaa,
 hyvät pohjoiseurooppalaiset:

se tarkoittaa sitä, että vanhemmat eivät ole lastensa kavereita
 vaan lastensa autoja
   ja roudaavat kouluun, päiväkotiin ja kokemukseen,
 yhdessä rintamassa väistetään kohtalo,
   hiljaisuudessa käyvä tynnyri,
 isäin uni, kirveen kutsu.

Vastuu, se tarkoittaa, että
 myös naapurin penskan kaljat kaadetaan kallionkoloon,
 ollaan lujat,
   osoitetaan teot vääriksi,
   näytetään asenne
   halveksitaan yhdessä niitä jotka lankeavat,
 sorkkivat toisten omaa, toisten somaa,
 luulevat teinin voihkinaa eksoottiseksi musiikiksi.
 Avain valtakuntaan on *vastuu*, kaunis sana.

Ja jos sinun lapsesi löytää kalliolta
 pienen esineen
   äiti mikä tää on?
   äiti leikitäänkö lääkäriä?

ja pistää sormensa värttinään,
   ei hän enää ole sinun omasi,
 saastunut raukka,
   ja kun hän nukkuu linnassa
 satavuotista untaan,
   sinulla on ainakin joku jota syyttää,
 sinun veresi on puhdas,
   sinä et heittänyt sellaisia esineitä viattomain eteen,

sinä piirsit numeron lipukkeeseen kun käskettiin,
 maksoit helikopteriosuuden,
   seurasit kursseja,
   opetit kielenhuoltoa,
 toruit jos tönittiin,
   viinistä on 85 % vettä!
   ja vain pieni osa on ongelmaisia.

Sekin aamu sitten joskus koittaa,
 kun tuo, joka joskus oli lapsesi, herää vuoteeltaan kylmään suudelmaan
   - *kalsea, älyttömän kalsea voi olla kosketus,*
   nenän varjo seinällä kammottava vuoristo –

kävelee vaikeasti ja etsii linnan suuren portin
   miten lämmintä! ennätysellisen lämmin lokakuu!
   miten ilmasto onkaan muuttunut,
   Pohjois-Euroopassa! Ihan yks kaks!

ja valuu ruusunoksien läpi kadulle,
muista ja lue:

ympyrän muoto niin kaunis,
ringiksi sitä sanotaan,
rinki ei tingi

ja silmäsi erottavat: vielä hänellä on yllään sinun takkisi,
se sininen

Riina Katajavuori

TYÖRYHMÄN TAIVAL: TEHTÄVÄN JA TYÖSKENTELYTAVAN TÄSMEN- TÄMISTÄ JA SYVENTÄMISTÄ

1. Alkutaival – teemojen valintaa ja ensimmäisiä linjauksia

Työryhmä käynnisti toimintansa käymällä tarkentavia keskusteluja työryhmän asettamisesta ja tehtävästä. Ensimmäisissä kokouksissa todettiin, että

nyt on aika vahvistaa irrottautumista vanhakantaisesta kieltolakihengestä ja tukea alkoholipoliittisen vastuun siirtymistä enemmän yksilö- ja kansalaistasolle. Tähän liittyen on tarpeen miettiä miten muutos toteutetaan, ja mitä se tulee aiheuttamaan. Kyseessä on merkittävä kulttuurinen muutostyö, jossa tulee olla tilaa monille erilaisillekin näkemyksille – itsetarkoitukselliset vastakkainasettelut eivät ole perusteltuja.

Keskeisiksi näkökulmiksi ja toiminta-areenoiksi todettiin mm. *koulutus, terveys, media, perheet ja lähi-ihmissuhteet, elinkeino sekä työelämä*. Alkoholimonopolia tai verotusta koskevien asioiden ei varsinaisesti koettu olevan tämän työryhmän pohdittavina, mutta molempiin liittyviä näkökohtia nähtiin kuitenkin hyväksi ottaa työssä huomioon.

Työskentelyä käynnistettäessä pohdittiin myös tulisiko työryhmän käsitellä *huumeasioita*. Ne jätettiin varsinaisesti teemalistan ulkopuolelle, mutta toisaalta todettiin, että niihin on syytä kuitenkin viitata esimerkiksi silloin, kun käsitellään eri aineiden sekakäyttöä.

Perheiden, vanhemmuuden sekä lasten ja nuorten osalta todettiin, että *vanhempien* tulisi olla alkoholipolitiikan keskeisinä valvojina, eikä niinkään valtion, kuten perinteisesti on ollut. Samalla todettiin kuitenkin hyväksi ottaa huomioon, että perheitä on monenlaisia; osalla on huono sosiaalinen perimä, eikä täten mahdollisuutta samanlaiseen omatoimiseen vastuuseen kuin monilla muilla. Näitä heikompia kansalaisia tulee yhteiskunnan toimesta suojella tarvittavin keinoin. Nykyiset vanhemmuutta edistävät ohjelmat arvioitiinkin hyväksi.

Vapauden ja vastuun jännitteistä suhdetta pidettiin yhtenä alkoholipolitiikan peruspääpiirteistä. Tarkastelun lähtökohtana todettiin, että joillekin annettu vapaus on aina joidenkin toisten vapaudesta pois. Tämä näkyy mm. keskustelussa julkisesta juomisesta.

Alkoholipoliittisessa kulttuurisessa muutostyössä yhdeksi keskeisimmistä haasteista koettiin *humalahakuisuuden vähentäminen*. Työ tällä alueella arvioitiin pitkäksi prosessiksi. Voi myös olla, että humalahakuisuus ei pyrkimyksistä huolimatta oikeastaan vähene, vaan säilyy. Nuorten humalahakuinen juominen esimerkiksi näyttää jatkuvan, siirtyneenä nyt erityisesti 14-vuotiaille tytöille. Todettiin, että alaikäisten juomista ei nykyisin tarkastella riittävän avoimesti.

Alkoholipolitiikassa on vahvaa näyttöä *kulutuksen ja haittojen keskinäisestä perussuhteesta*, vaikka jakauma eri käyttäjäryhmien kesken todettiin varsin vinoksi. Ihmisethän ovat alkoholinkäyttäjinä erilaisia, eli kaikki eivät juo samalla tavalla. Tämä näkyy esimerkiksi vuoden 1968 oluen vapautuksen aikoihin, kun lama esti joidenkin

kohdalla kulutuksen räjähdysten, vaikka alkoholin saatavuus parani ja kulutus yleisesti lisääntyi.

Yhtenä keskeisenä yhteiskunnallisena ja alkoholipolitiikkaankin vaikuttavana juonteena on *yhteiskunnan ja suvun vastuun väheneminen*. Se jättää tilaa *yksilö- ja kansalaisvastuun lisääntymiselle*. Jatkossa tultaneenkin pohtimaan aiempaa enemmän työnjakoa yhtäältä yksilöiden ja kansalaisten ja toisaalta yhteiskunnan ja valtion vastuunoton välillä. On myös tarpeellista selvittää, keiden kustantamina haittakulut tullaan jatkossa maksamaan.

Yhteiskunnassa on tapahtunut ja tapahtuu edelleen *kulttuurista sirpaloitumista*. Tämä merkitsee sitä, että alkoholipolitiikkaakaan ei voi enää hallita vain yhdellä tavalla; tarvitaan eriytyneempiä tapoja, eriytyneempiä kulutuksen arvioinnin mittareita sekä uusia välitason luokitteluja. Kulutuksen ja haittojen suhde ei nyt 2000-luvulla ole sama kuin esimerkiksi 1960-luvulla, joten koko kokonaiskulutuskysymys pitäisi arvioida uudelleen nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen pohjalta. Myös keskeiset toimijat ovat muuttuneet – aiemmin keskeisinä vastinpareina olivat valtio ja kansalaiset, mutta nykyisin enemmänkin *lähiyhteisö vs. muut lähiyhteisöt* tai *yksilö vs. toiset yksilöt*. Ehkä on niinkin, että valtiotoimijasta siirrytään yksilötoimijoihin lähiyhteisötoimijoiden kautta. Muutoksen aika asettuu kunkin toimijan kohdalla eri tavoin: hitainta se on yhteiskunnan tasolla (ei aina edes näyttöä muutoksesta) ja nopeinta yksilötasolla (muutos voi olla hyvin äkkinäinenkin); lähiyhteisön muutos voi tapahtua jo muutamien kuukausien aikana.

Todettiin, että eteläisen Euroopan alkoholinkäyttötavoissa lisääntyy ns. *northern pattern* eli humalajuominen ja siihen liittyvä pohjoismaisemmän alkoholipolitiikan tarve. Muina kansainvälisinä tekijöinä viitattiin mm. joidenkin ravintoloiden asettamaan kahden drinkin minimikulutuspakeroon sekä humalan asteen yleiseen vähenemiseen.

2. Kaksi toimintajaksoa

Työryhmän toimintakausi sisälsi kaksi jaksoa. Ensimmäinen kesti asettamiskirjeen mukaisesti 13.4.2000 - 28.2.2001. Joulukuussa 2000 työryhmä pyysi (jatkoaikakirje 17.12.2000) – ja sai (jatkoaikapäätös 4.1.2001) – peruspalveluministeri Eva Biaudet'n seuraajalta, peruspalveluministeri Osmo Soininvaaralta, jatkoaikaa 30.4.2002 saakka. Jatkoajan perusteluna oli työryhmän toive saada mahdollisuus työstää käsiteltävinä olevia asioita riittävän perusteellisesti sen jälkeen, kun ensin oli tiiviiseen tahtiin kuultu useita alan asiantuntijoita. Työryhmän kuulemat asiantuntijat edustivat mm. mediaa, elinkeinoa, poliittisia puolueita, kulttuuria, tutkimusta, järjestystä ja turvallisuutta, vanhemmuutta ja perheasioita sekä päihdehoitotyötä.

Työ eteni ryhmän sisäisistä pohdinnoista asiantuntijakuulemisiin ja palautui sitten taas sisäisiin keskusteluihin. Kansallisten asiantuntijakuulemisten sekä alkoholipoliittisen keskustelun ja yleistilanteen seuraamisen ohella työryhmä seurasi myös kansainvälistä tilannetta ja osallistui muutamiin sen piirissä järjestettyihin tilaisuuksiin. Kansainvälisistä kontakteista keskeisimpinä olivat Ruotsin kansallisen alkoholiohjelman laatijoitten tapaaminen Helsingissä sekä osallistumiset WHO:n eurooppalaiseen ministerikokouksen Tukholmassa, *Alcohol Harm Prevention as a Priority for Health Policies*

–konferenssiin Firenzessä sekä pohjoismaiseen alkoholipolitiikan tulevaisuutta käsittelevään seminaariin Turussa.

Helmikuun 2001 alussa työryhmä teki työstään väliyhteenvedon ja –arviointia (STM 2001). Tarkoituksena oli raportoida työryhmän työstä WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa Tukholmassa 19. - 21.2.2001 (mihin tapahtumaan työryhmän ensimmäinen toimintakausi oli tähdättykin). Jatkoajan pääosan, kevästä 2001 kevääseen 2002, työryhmä keskittyi valitsemiensa perusteemojen syventämiseen ja - lopuksi – työnsä ja johtopäätöstensä raportointiin.

3. Rinnakkaiset prosessit, ajankohtaiset lähteet

Työryhmän työn kanssa samanaikaisesti toteutettavina prosesseina tai ajankohtaisina lähdedokumentteina listattiin mm.

- päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnan laatiman kansallisen alkoholiohjelman eli *Onks tietoo?* –ohjelman (STM 1997) arviointi (arvioijana Stakes) ja päivitys; uusi alkoholiohjelma *2000-luvun alkoholiohjelma - Yhteistyötä ja vastuuta* (STM 2000)
- edellisen taustalla oleva WHO Euron laatima Euroopan alkoholiohjelma vuosille 2000-2005 (STM 2000)
- sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma vuosille 2000-2004 - ns. TATO (STM 1999)
- vuoden 2004 alkoholipoliittisiin harmonisointitoimenpiteisiin liittyvä, Stakesin laatima skenaarijulkaisu alkoholiverotuksen eri muutosvaihtoehdoista (STM 1998)
- useat kansalliset ja kansalliset alkoholipoliittiset tutkimukset, mm. vertaileva alkoholipoliittikatutkimus ECAS ja vertaileva koululaistutkimus ESPAD
- WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa helmikuussa 2001 hyväksytty suositus alkoholipolitiikan kehittämistä lasten ja nuorten näkökulmat huomioon ottavalla tavalla (WHO 2001)
- Euroopan neuvoston suositus lasten ja nuorten alkoholinkäytöstä (2001)
- kansallisen terveydenhuoltoprojektin työryhmämuistio (STM 2002).

4. Työryhmätyöskentelyn kokonaiskuva

Työryhmä tarkasteli alkoholipolitiikkaa ja sen kehittämistä varsin monipuolisesti ja laajasti. Toimeksiannon tavoitteenahan oli löytää alkoholipolitiikkaan uusia näkökulmia. Työryhmän asettaja, peruspalveluministeri Eva Biaudet, pyrki tuottamaan alkoholipolitiikkaan näitä uusia näkökulmia kokoamalla sellaisen työryhmän, jossa olisi edustettuna erilaisia näkökulmia kuin mitä valtionhallinnon työryhmissä on perinteisesti ollut. Erityisinä työtä jäsentävinä teemoina olivat *omaehtoinen vastuu, nuoret* sekä *vuoden 2004 alkoholipoliittisten EU-harmonisointimuutosten mukanaan tuomat haasteet*.

Työryhmän kaksivuotisen toimintakauden aikana alkoholipoliittisessa toimintaympäristössä tapahtui varsin paljon. EU alkoi tehdä omaa alkoholipolitiikkaansa ja

myös WHO aktivoitui. Toiminnan tueksi valmistui mittavia alkoholipoliittisia tutkimuksia, mm. eurooppalaisia kansallisten alkoholipoliitikkojen kehittymistä vertaileva ECAS-tutkimus sekä koululaisten päihteidenkäyttöä vertaileva ESPAD-tutkimus. Kummassakin tutkimuksessa tuli selvästi esiin meneillään oleva päihteidenkäyttötapojen ja niihin vaikuttamisen samanlaistuminen.

Suomessa alkoholipoliittinen asenneilmasto on viime aikoina kiristynyt. 1990-luvun puolivälin *vapaus*painotuksista on vuosikymmenen loppupuolelta alkaen siirrytty yhä enemmän alkoholipoliittisen *vastuun* suuntaan. Viimeaikaisina käytännön seurauksina tästä ovat mm. (1) eduskunnalle jätetty järjestyslaki, jossa määritellään valtakunnantasoisella lainsäädännöllä myös alkoholinkäyttöä julkisilla paikoilla – kunnissa, vapaaajan tapahtumissa ja urheilutilaisuuksissa - sekä (2) harmaan talouden vuoksi tehdyt tiukennukset anniskeluun.

Työryhmä pyrki asioita tarkastellessaan ja julkista keskustelua virittäessään välttämään perinteisiä alkoholipoliittisen keskustelun jumiutumia ja pääsemään niiden yli. Reaktiot noudattivat kuitenkin monesti vanhakantaista herkkyyttä, niin julkisessa keskustelussa kuin myös työryhmän omassakin piirissä. Työryhmä kokee kuitenkin itse päässeensä lopulta ylittämään nuo ”vanhat taisteluhaudat” ja löytäneensä luontevan tavan käydä moniäänistä alkoholipoliittista keskustelua.

Moniäänisyyteen liittyen, ja siten monista perinteisistä valtionhallinnon työryhmistä poiketen, *Alkoholipoliitikka 2000* –työryhmä ei pyrkinyt muotoilemaan työnsä tulokseksi mitään yhtä, kaikkien hyväksymää (tai eriäviä mielipiteitä sisältävää) kantaa alkoholipoliitikkaan. Sellaisena voidaan toisaalta kyllä pitää työryhmässä yksimielisesti jaettua ja varsin periaatteellista kantaa, että *alkoholipoliitikka on niin monisyinen kokonaisuus, että sen haasteisiinkin tulee antaa monitasoisia vastauksia.*

Tämän ajatuksen sisäistäminen ja omaksuminen tulevan alkoholipoliittisen keskustelun ohjenuoraksi olisi työryhmän mielestä merkittävä keskustelukulttuurinen muutos. Se antaisi alkoholipoliitiikan toimijoille todellisen mahdollisuuden nostaa yhteiselle pöydälle erilaisia ja vastakkaisiakin alkoholipoliittisia näkökohtia. Se loisi alkoholipoliittiseen keskusteluun ideariihi-tyyppistä työskentelytapaa, jossa mitään ajatuksia ei heti tyrmättäisi vain siksi että ”ei se kuitenkaan onnistu” tai ”me emme voi tuota kannattaa” tai ”ei ole olemassa sitä tukevaa tutkimusta” tai ”ei siihen kuitenkaan löydy resursseja”. Tällaisin argumenteinhan alkoholipoliitikassa on varsin usein tukahdutettu avointa ja moniäänistä keskustelua ja pysytetty vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja. Vaikka nämä vallitsevat ajattelu- ja toimintatavat kieltämättä ovatkin monesti olleet perusteltuja, avoimen ja moniäänisen keskustelun puute on vähitellen alkanut nakertaa niiden legitimitettiin eli uskoa ja luottamusta niiden oikeutukseen.

Vastaavanlainen kaksijakoinen keskustelukulttuuri näyttää rakentuneen vahvasti myös huumeasioissa. Yleinen huumeettomuutta ja huumeiden haittoja yksipuolisesti korostava sekä tuomitseva ja moralisoiva asenneilmasto pakottaa huumeiden käyttäjät vaikenemaan ja vetäytymään omiin vertaisryhmiinsä. Myös moniäänistä huumetyötä tekevät ammattilaiset kokevat tällaisessa asenneilmastossa työskentelyn usein hyvin vaikeaksi tehtäväksi. Vaikka intressit ja erilaiset näkökohdat eivät siis huumeasioisakaan kohtaa vielä toisiaan avoimessa vuoropuhelussa, asetelman muuttamiseksi ollaan kuitenkin koko ajan tekemässä varsin paljon. Tarjolla mm. monipuolisia hoitopalveluja,

moniäänistä tiedotusta ja valistusta, ammattilaisille ja suurelle yleisölle suunnattua koulutusta sekä aihepiirin kehittämis- ja tutkimustoimintaa.

Työryhmän oman keskustelukulttuurin kypsyminen antaa viitteitä siitä, että vastaavanlainen keskustelukulttuurinen muutos voisi olla mahdollista laajemminkin. Mikään helppo ja nopea tehtävä tämän muutoksen synnyttäminen ei kuitenkaan tule olemaan. Ja voi olla niinkin, että lopulliset ratkaisut synnytetään aina vain tuloksena valtataistelusta, jossa voittajaksi selviytyy paras lobbaaja tai vahvin ja rahakkain toimija.

Miten sitten laaja-alaista ja moniäänistä, jännitteisiin ja vastakkaisiin intresseihin rakentuvaa keskustelua voisi käytännössä lähteä edistämään? Työryhmä tarjoaa tähän virikkeitä ja visioita tarkastelemalla (raportin seuraavassa osassa) muutamia alkoholipoliittisia keskusteluteemoja. Kyseiset teemat on valittu tarkastelun kohteiksi siksi, että ne symbolisoivat varsin vahvasti suomalaista alkoholipoliittikkaa sekä sen keskeisiä jännitteitä ja kehittämishaasteita.

Teematarkastelujen alkuosissa esitetään ensin otteita työryhmän kirjailijajäsenen, Riina Katajavuoren, novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*. Seuraavaksi kuvataan työryhmän omaa keskustelua ja johtopäätöksiä - ja tarjotaan se eväiksi alkoholipoliittisen keskustelun ja päätöksenteon tuleville matkoille.

Aihetarkastelut päätetään koosteisiin siitä, mitä *Alkoholipoliittikka 2000* -työryhmä työmatkallaan eri yhteyksissä kuuli ja havaitsi. Korostettakoon, että nämä – selkeyden vuoksi sisennettyinä, kursivoituina ja 10-fontilla kirjoitetut - näkemykset ovat temaattisesti yhdisteltyjä koosteita työryhmälle esitetyistä puheenvuoroista. Niiden lähdeaineistona ovat työryhmälle toimitetut kirjalliset muistiot sekä työryhmän omat keskustelumuistiinpanot. Ne eivät siis ole aitoja, suoria lainauksia jonkun alan ammattilaisen tai kantaa ottavan maallikon esittämistä mielipiteistä. Ajatusten esittäjiin ei ole viitattu myöskään esittäjien omilla nimillä, sillä asiantuntijoitakin kutsuttiin kuultaviksi enemmän heidän oman asiantuntemuksensa ja näkökulmiensa vuoksi kuin taustaorganisaatioittensa edustajina.

**PIENIÄ KERTOMUKSIA
SUURISTA KYSYMYKSISTÄ
MONINAISTUVASSA YHTEISKUNNASSA**

Kride

Mulla kesti kauan ennen kuin mä tajusin, ettei sillä ollut korttia. Varsinainen esitys! Prätäkäjätkä ilman tsettiä! Siellä se palloili honkkelina Haapiksella muiden HooDeekundien kanssa, ja ainoa kortti mikä sillä oli oli HKL:n kuukausikortti. Muutenkin sen huomasi pian noista prätkähemmoista, että elämäntapa ei koostunut niinkään prätkällä ajamisesta kuin kaikesta muusta tilpehööristä siinä ympärillä, pyörien duunaamisesta ja rekvisiitasta. Kata Kärkkäisen uunituoreet nakukuvat oli kerhohuoneen seinillä, ryhmää lojui kulahtaneilla sohvilla, kovanaamaisia kimmoja ja karvaisia körmyjä. Bissepulloja, lonkkapulloja, kossupulloja. Kaikki tunsivat Kriden, kun se näytti Jethro Tullin Ian Andersonilta. Öljyset kädet ja shemeikan silmät. Kai se sitten tsetin hommas joskus myöhemmin, ei kai se muuten ois päässyt kohoamaan hierarkiassa. Ei se kauan ehtinyt isänä olla, eikä sen puoleen pressanakaan, ennen kuin se ammuttiin Lahdessa pizzerian päältä.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

1. Suomalainen alkoholipolitiikka – holhoava kahle ja turvaa antava suojaverkko

1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän perustehtävänä oli pohtia mahdollisuuksia sellaiseen alkoholipolitiikkaan, joka sopisi aiempaa paremmin nykyiseen moninaistuvaan ja pirstaloituvaan yhteiskuntaan, tukisi paremmin omaehtoisuutta ja minimoisi turhan holhouksen. Työryhmä pohtikin koko työskentelynsä ajan rajojen asettamisen ja kontrollin toteuttamisen erilaisia tapoja, niiden motiivia ja luonnetta, sekä yleensäkin sitä holhotaanko meitä todella alkoholisioissa, vai onko kyse enemmänkin meitä suojaavista myönteisistä rajoista.

Rajoitukset ja kontrollitoimet ovat tietoisia alkoholipolitiikan elementtejä. Suomalaista yhteiskuntaahan – mukaan lukien alkoholipolitiikka - on kehitetty nimenomaan suojaavalla motiivilla, pyrkimällä ottamaan huomioon myös huonoimmassa asemassa olevat, eli ne, joilla ei arjen toimintaympäristöissä ole riittävästi omia voimavaroja. Alkoholipolitiikan perustehtävänä on muutenkin ollut alkoholin käytöstä aiheutuvien riskien ja haittojen minimointi. Tällainen kansalaisten suojaaminen sekä riskien ja haittojen minimointi edellyttää käytännössä aina jonkinlaista yleisten vapauksien rajoittamista ja tekemisten kontrollointia. Ja kun tämän periaatteen pohjalta tehdään kansallista, kaikkia meitä koskevaa alkoholipolitiikkaa, niin aina on niitä, joille rajat muodostuvat liian tiukoiksi ja joustamattomiksi, ts. holhoukseksi, sekä niitä, jotka kaikesta huolimatta kärsivät tukea antavien rajojen ja sosiaalisen vastuun puutteesta.

Vapauksia ja rajoja pohdittaessa työryhmä haluaa muistuttaa, että niitä asettavat kaikki keskeiset alkoholipoliittiset toimijat – niin kuluttajat, elinkeinonharjoittajat, julkistalouden edustajat, sosiaali- ja terveystalouden asiantuntijat kuin turvallisuuden ja järjes-

tystoiminnankin piirissä työskentelevät. Yhden intressiryhmän sisällä voi lisäksi olla suurempiakin jännitteitä ja yhteensopimattomuuksia kuin eri intressien välillä.

Päätöksentekotilanteissa on kysymys ennenkaikkea tietoisesta priorisoinnista tai spontaanista priorisoitumisesta. Onko joidenkin intressien ja ryhmien merkitys siis asetettu tosiasiallisesti muita suuremmaksi? Vai määrittyykö marssijärjestys vain avoimissa kilpailutilanteissa? Vastaus on oikeastaan varsin selkeä, sillä nykyinen alkoholipolitiikka nostaa avoimesti sosiaali- ja terveystieteellisen intressin johtavaksi. Ja jos halutaan tarkentaa, niin tämän intressin sisällä yksi keskeisimmistä painopisteistä on viime aikoina ollut lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa ja muiden heille läheisten aikuisten näkökulmien huomioonottaminen.

Etsittäessä polkuja uuteen suomalaiseen alkoholipolitiikkaan yhtenä keskeisenä peruslähtökohdaksi tulee työryhmän mielestä olla *sosiaalista vastuuta* korostava ajatus, että

siinä määrin ja niin kauan kuin osalla meistä ei ole valmiutta omaehtoiseen ja omavastuuseen toimintaan, ja niin kauan kuin meillä ei luonnostaan ole tukenamme riittävän vahvoja sosiaalisia normeja, me tarvitsemme järjestöjen ja julkisten toimijoiden tukea – ja myös rajojen määrätietoista osoittamista.

Kyse on suhteesta, joka voi tilanteen mukaan muuttua, tyyliin ”mitä enemmän sisäisiä valmiuksia ja omia rajoja, sitä vähemmän tarvetta ulkoiseen tukeen ja rajojen asettamiseen”. On myös hyvä ottaa huomioon, että vapaus voi olla *vapautta jostakin* vai *vapautta johonkin*, ja että rajat voivat olla luonteeltaan *estäviä* tai *mahdollistavia*. Kysymys on pitkälti katsojan näkökulmasta; klassisen kaksoiskuvan tavoin alkoholipolitiikkakin näyttää kullekin vähän eri tavoin.

1.2. Lähdekeskusteluja

Vallitsevaa alkoholipoliittista keskustelua seurattaessaan työryhmä törmäsi jatkuvasti alkoholipolitiikan epäjohtonmukaisuuteen, ja siihen ettei...

... asioille useinkaan olla oikeasti tekemässä mitään. Yhteiskunnassa mennään vain eteenpäin olematta subjekteja. Valtion logiikka ei ole oikein nähtävissä.

Toisaalta jaketaan uskoa ylhäältäpäin tulevaan säätelyyn ja rajoituksiin, toisaalta taas alkoholia (mietoja) on saatavilla mitä ihmeellisimmistä paikoista (mm. erilaiset urheilutapahtumat). Joissain paikoissa saa vapaasti örveltää julkisella paikalla, toisaalta taas virkavalta kaataa piknik-seurueelta valkoviinipullon maahan.

Uusi keskustelu voisi olla oire jonkinlaisesta uudesta pohjoismaisesta demokratiavajeesta, siitä että julkiseen valtaan ei luoteta. Valtio voisikin tehdä jotakin luottamuksen ansaitsemiseksi. Kansalaiset ovat huolissaan ja närkästyneitä alkoholin aiheuttamista vaurioista ja juoppojen aiheuttamista häiriöistä. Luottamusta ei kuitenkaan lisää se, että valtio julistaa huolestuneisuutta ja ylläpitää normeja, mutta ei ole itse halukas ottamaan vastuuta – vaan päinvastoin jakaa sen kansalaisten omille arjen areenoille. Vastuun ohella myös kustannuksetkin ovat siirtymässä yksilön vastuulle. Valvonta on parasta tukea

arjen areenoille, sen viesti on selkeä ja kasvatuksellinen; sen kautta määritellään rajoja joita demokraattisessa yhteiskunnassa enemmistön mielestä tulisi noudattaa.

Yksilöllinen ja sosiaalinen vastuu syntyy ja kasvaa parhaiten kun sitä tukevat valtiolliset rajoitukset; on turha luulla että kansalaisten vastuu alkoholin-käytöstään lisääntyy, jos kansalaiset näkevät valtiovallan vain purkavan alkoholia koskevia rajoituksia.

Työryhmän kuulemat asiantuntijat arvioivat kriittisesti myös tämän työryhmän tehtävää ja näkivät siinäkin samanlaista epäjohtomukaista kaksinaisuutta; pohdittiin ...

...missä määrin humalahakuisuutta todella voitaisiin pyrkiä vähentämään kansalaistoiminnalla. Ja miten ylipäätään tulisi suhtautua työryhmän tekemään vastakkainasetteluun kansalaistoiminnan ja valtiollisten rajoitusten välillä. Tällainen vastakkainasettelu on pohjoismaisessa yhteiskunnassa uusi ilmiö, koska demokraattinen valtioperinne on rakentunut nimenomaan kansalaisaktiivisuuden, lukuisten ja vahvojen järjestöjen sekä vapaaehtoistyön varaan. Tällainen pohjoismainen kansalaisten valtio on kaunis ja hyvä periaate.

Työryhmä kuuli toisinaan että meillä on alkoholipoliittista holhousta, joka muun muassa...

...ylläpitää humalahakuisuutta - ja siksi olisikin hyvä edetä maltillisesti liberaaliin suuntaan ja siirtyä holhouksesta tukeen.

Toisaalta kuultiin myös, että...

...turhasta ja itsetarkoituksellisesta alkoholiolojen liberalisoinnista on pidättäytyttävä. Ulkoiset rajat voivat olla perusteltuja esimerkiksi ajatellen limuviinaa ja julkista juomista. Etenkin syrjäytyneet nuoret on muistettava. Liberalisointi ei aina ole yhteensopiva edes omavastuun lisäämisen kanssa. Sosiaalinen vastuu ei toteudu ilman valtiollisia rajoituksia; niitä tarvitaan edelleen ja ne mm. auttavat yksilöä pitämään suhteensa alkoholiin hallittuna. On hyvä muistaa että perheiden itse asettamat rajoitukset ovat Suomessa pienemmät kuin esimerkiksi Italiassa, ja siksi me tarvitsemme kodin ja perheen ulkopuolisia palveluja - kuten esimerkiksi iltapäivätoimintaa 12-14-vuotiaille tytöille.

Tällä hetkellä valvonnan lisäämistä halutaankin yllättävän yleisesti. Ainakaan mitään nopeaa liberalisointia ei kannattaisi tehdä samanaikaisesti paraikaa meneillään olevan kiihkeän työelämän muutoksen kanssa. Hitaiden askelten tie on paras tie. Jatkossa alkoholipoliittisia rajoituksia voitaisiin kyllä poistaakin, mutta vain sitä mukaa kun muilla keinoilla saadaan ensin aikaan toivotunlaista muutosta. Ja jos mennään liian pitkälle, niin tullaan sitten takaisin jos se on tarpeen.

Peruspulmana ei siis olisikaan holhous, vaan se, että...

...säätelyn välineet puuttuvat ja siten alkoholipoliittinen valvonta on heikentynyt. Haittojen vähentämisessä on toimenpiteet nyt suunnattava suurimpiin kohteisiin eli ylianniskeluun, anniskeluun ja vähittäismyyntiin alaikäisille, julkiseen juomiseen sekä juomiseen tilanteissa joissa on suuri onnettomuusriski. Riskien vähentämisessä valvonta on tärkeämpää kuin saatavuuden säätely ja lupajärjestelmä, vaikkakin ne täydentävät toisiaan. Valvontajärjestelmässä on puutteita

kaikissa Pohjoismaissa, mutta eniten Suomessa, jossa vastuuta ei ole selkeästi määrätty kenenkään kannettavaksi.

Haittavaikutuksia ei saa hyvinvointiyhteiskunnassa jättää vain yksilön vastuulle eikä lakaista maton alle piiloon ja syrjään. Vastuuta ei voi siirtää etenkään sellaisille tahoille, jotka nykykehityksessä voivat ottaa sitä vastaan yhä huommin (esim. päihdepalvelut, joiden henkilöresursseja on vähennetty muiden tarpeiden vuoksi). Alkoholikeskustelussa ei ole uskottavasti pystytty perustelemaan muutostarvetta ihmisten tasa-arvon tai esimerkiksi alkoholin saatavuuden perusteella. Demokratiassa on – myös alkoholiasioissa - kuunneltava myös heikompia yksilöitä, heidän omaisiaan ja heitä hoitavia. Ja on hyvä muistaa että alkoholin syrjäyttävä vaikutus koskee myös ylempiä sosiaaliryhmiä. Ravintolaelinkeinollekin lienee eduksi että alkoholipolitiikka on säänneltyä.

Työryhmä kuuli, että alkoholipolitiikan kehittämiseksi voitaisiin tehdä paljonkin - jos vain löytyisi toimijoita, resursseja ja tahtoa...

Kestävä hyvinvointijärjestelmä on suuren luokan haaste, sillä sosiaalisesti ja taloudellisesti hyvä elämänhallinta on paras suoja väärinkäyttöä vastaan. Kunnille on annettava resursseja tämän tehtävän hoitamiseen ja kuntien puolestaan on osoitettava tahtoa asettaa ehkäisevä työ etusijalle.

Puolueiden omia selkeitä alkoholipolitiikkoja voisi pohtia tarkemminkin. Nyt syntyy se kuva ettei mikään puolue ole ottanut mitään kovin selkeää alkoholipoliittista kantaa, vaikka päihdeasioita sinänsä tarkastellaankin. Muutama esimerkki:

SDP on hallitusneuvotteluissa ottanut yhdeksi tärkeäksi painopisteeksi köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyn ja vähentämisen. Hallituksen eduskuntaan tuoma köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyohjelma antaa sekin lisää resursseja ja keinoja syrjäytymisen vähentämiseksi kuntatasolla. Sillä haetaan erityisesti ratkaisuja mm. päihdeongelmaisten ja heidän perheidensä kasautuviin elämänhallinta- ja toimeentulo-ongelmiin.

Kokoomuksessa ollaan alkoholipolitiikasta montaa mieltä ja näkökulmissa on monia erilaisia linjoja. Nuoret painottavat viinien saamista ruokakauppoihin. Pohditaan myös sitä miten haitat minimoidaan. Kannat ovat yleisesti ottaen liberaaleja ja painottavat omavastuun kehittämistä.

Vihreällä Liitolla ei ole mitään selkeää alkoholipoliittista kantaa, mutta keskustelua ja erilaisia kantoja on.

Pulmana on se, ettei asioihin vaikuttamisessa ole käytettävissä hyviä keinoja. Ehkä voitaisiin tehdä joitakin lainsäädäntömuutoksia - sille ei liene esteitä. Toimenpiteiden suunnittelun taustaksi tarvittaisiin myös edes yksi kunnollinen selvitys talous- sekä sosiaali- ja terveystaloudellisista kustannusvaikutuksista erilaisissa alkoholipoliittisissa etenemisvaihtoehdoissa. Myös liikennevaikutukset tulisi arvioida.

Paikallinen taso on ehkäisevässä alkoholi- ja terveystaloudellisissa avainasemassa. Normiohjauksen purkamisen ja valtioneuvostonjärjestelmän muutosten jälkeen valtovallan rooli on enemmänkin ohjaava. Kuntien rooli on keskeinen, mutta

myös monien päihdepalveluja järjestävien järjestöjen sekä koulujen ja perheiden. Kuntiin tulisi saada päihdeohjelmat ja ehkäisevän päihdetyön alueelliset vastuuhenkilöt työtä koordinoimaan.

Yhteistyötä ja verkostoitumista tarvitaan; ainakin kuntien ja järjestöjen yhteistyö on vahvistumassa. Elinkeinon kanssa pitäisi olla nykyistä enemmän yhteistyötä. Urheilujärjestöjen roolikin on tärkeä; urheilun ja liikunnan rahoitus pitäisi järjestää muuten kuin alkoholilla. Poliisin resurssit ovat menneet isoihin rikoksiin eikä kysyntäpuoleen ole ollut mahdollista vaikuttaa; kaupunginosakohtaiset iskut ovat kyllä olleet hyvin resursoituja.

Tulevassa alkoholipolitiikassa kannattaa käyttää vanhoja keinoja, jos kerran pussillisia uusia ei ole tarjolla.

Alkoholittomuuspolitiikka sopii hyvin yhteen humalahakuisuuden vähentämisen kanssa.

Humalajuomisen tarkasteleminen leveänä ilmiönä olisi pulmallista. Kohdenne-tumpi haittojen vähentäminen olisi perustellumpaa – joskaan osoitusta tällaisesta lähestymistavasta ei tällä hetkellä ole saatavilla.

Ongelmana on, että alkoholin ja muiden päihteiden saatavuus helpottuvat samanaikaisesti. Kun asenteetkin vielä muuttuvat samalla yhä päihdemyönteisemmiksi, syntyy yhteys jota kannattaisi tutkia tarkemmin. Yleinen tietoisuus terveysriskeistä on vajavaista eikä hallinnossa ja hoitojärjestelmissäkään tiedoteta riittävästi ongelmakäytön ja riippuvuussairauksien kansanterveydellisiä merkityksiä.

Palvelujen tarve lisääntyy, mutta palveluja ei ole riittävästi. Hoito on kuitenkin tärkeää; sen tulee olla varhaisvaiheessa tapahtuvaa ja portaaton, ja hoitoon pääsy on tehtävä mahdollisimman helpoksi. Myös kroonikoiden hoito on tärkeää. Päihdekuntoutuksen suhteen ollaan varsin usein hyvin pessimistisiä. Käytettävissä olisi näyttöön perustuvaa ehkäisy-, hoito- ja kuntoutustietoa, mutta sitä ei tunneta tai sovelleta käytäntöön.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä tulisi kouluttaa etsivään työhön ja mini-interventiopalveluihin. Jokaiseen yliopistosairaalaan tulisi saada alkoholi-professori. Kuntatasolla tarvitaan verkostoitumista; kouluterveydenhuollon työ on tärkeää. Palvelujärjestelmän tulisi olla toimiva ("heti katkaisuhuoltoon"). Alkoholilla pitäisi olla mainontakielto. Nuorten pakkohoito olisi merkki vastuunotosta.

Kehityksen suuntaa voitaisiin muuttaa tai asettaa sille jarruja ensinnäkin asenteisiin vaikuttamalla. Nykyisin riskitietoisuutta pyritään asenteellisesti torjumaan ja kroonisesti päihdesairaita syrjitään hoidossa, kuntoutuksessa, sosiaaliturvassa ja työelämässä. Myös rakenteet estävät muutosta: alkoholi ja päihteet ovat keskeinen ja varma tulonlähde valtiolle, elinkeinoelämälle ja järjestäytyneelle rikollisuudelle; päihdepalvelut häviävät helposti kilpailussa sosiaali- ja terveyspalvelujen niukoista voimavaroista. On myös havaittavissa yleistä tiedonpuutetta.

Muutosta vauhdittavia tekijöitä ovat (1) näyttöön perustuva päihdevalistus, (2) varhainen puuttuminen sekä hoitoon ja kuntoutukseen ohjaaminen, (3) tehokkaat hoidon ja kuntoutuksen keinot ja pitkäjänteisyys – kysymyksen on kroonisista aivosairauksista ja suuresta joukosta muita elinikäisiä mutta kuitenkin hoidetta

via ja kuntouttettavia vammoja ja sairauksia, sekä (4) päihdesairauksien näkeminen vakavoituvana kansanterveysongelmana. Lähivuosien alkoholi-politiikka tulee ratkaisemaan kansanterveyden kehityssuunnan.

Haapala

Haapala oli syntyjään levoton. Se kuunteli pelkkää psykedeliaa, vihreet silmät lensi linnunrataa. Se pussaskin liian kovaa, sanoi muijat. Ne jotka sen kanssa antautui keskusteluun, väitti että sillä oli tarkat jutut ja skarppi aivo, kyllä mä sen uskon. Monet hörhöt on liiankin fiksuja, siks ne just kilahtaa. Haapalalle ei riittäyt tää maailma eikä sen huvitukset. Se veti viinan lisäksi kaikkee muuta paljon ennen muita. Jotain pelottavaa siinä oli, semmonen umpikujan tuntu koko tyypissä. Sen hahmo oli rempallaan kuin auto josta takalasi oli kivitetty hajalle. Kaksvitosenä se sitten hyppäs ikkunasta linnun selkään.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

2. Alkoholi, huumeet ja humala

Suhtautuminen alkoholiin ja muihin päihteisiin (nykyisin erityisesti huumeisiin) sekä niiden avulla saatuun humalaan/päihtymykseen on yksi keskeisimmistä alkoholi- ja päihdepolitiikan teemoista. Seuraavassa kuvataan keskustelua suomalaisista *alkoholiasenteista, tavoistamme vertailla alkoholia ja huumeita sekä suhtautumisestamme humalaan.*

2.1. Alkoholiasenteet

2.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Työryhmän peruslähtökohtana on ollut ajatus erilaisten elämäntapojen sallimisesta ja kunnioittamisesta. Toisaalta työryhmä kuitenkin joutui pohtimaan ajatelmamme me nykyisin silti jo liikaakin kaiken hyväksyvällä suvaitsevaisuuden merellä. Puuttuuko meiltä entisen raittiusliikkeen tapainen tiukan militantti toimija, joka sanoisi ”missä pullo seisoo ja missä ei”? Nykyiseen varsin märkään ympäristöön voi sulautua suurkuluttajanakin, mutta raittiina – tai toisinaan edes kohtuukäyttäjänä – voi olla vaikeampi esiintyä.

Työryhmässä pohdittiinkin onko alkoholipolitiikka siirtynyt raittiuden hallinnasta (vuosisadan alusta vuoteen 1932) ensin kohtuukäytön hallintaan (1932-1968), ja nyt, kun yhteiskuntamme perusjuomistapana näyttää jo yhä useammin olevan suurkulutus, niin alkoholipolitiikkakin keskittyy enemmän juuri riski- ja liikajuomisen hallintaan. Onko seuraavana vaiheena siis jo alkoholismien hallinta (vrt. esimerkiksi Venäjän kampaailut merkittävän alkoholikuolleisuutensa kanssa). Alkoholisoituuko yhteiskuntamme -

vähän samalla tavoin kuin yksilötkin? Ja missä vaiheessa se on jo niin märkä, että se menettää tarvittavan toimintakykynsä?

Tällaiset suuret muutokset eivät tapahdu suoraviivaisesti ja vain yhdestä syystä. Yhtäältä kyse on alkoholipolitiikkaa laajemmista yhteiskunnallisista muutoksista ja vaihteiluista. Tiedetään esimerkiksi, että alkoholin kulutus on aineellisen hyvinvointimme mittari eli että kulutus lisääntyy elintason noustessa ja vähenee lamakausina. Alkoholin käytön muutokset liittyvät myös kaupungistumiseen, miesten ja naisten roolin ja aseman muutoksiin sekä sukupolvikohtaisiin erityispiirteisiin.

Alkoholin kulutus- ja haittatason nopeaa nousua aiheuttavina varsinaisina alkoholipoliittisina tekijöinä ovat olleet vuoden 1968 keskiolutvapautuksen kaltaiset liberaalisivat muutokset. Keskeinen alkoholipoliittinen kysymys onkin se voisiko yhteiskunnallisilla toimilla olla todellista merkitystä myös toiseen suuntaan? Ja jos, niin millaisilla ”yhteiskunnallisilla mini-interventioilla” suurkulutusyhteiskunnan riskejä ja varhaisvaihehaittoja voitaisiin vähentää ja alkoholinkäytön hallintaa lisätä?

Perinteisenä vaikutuskeinona on ollut tarjota valistusta - ja tarvittaessa lisätä sitä entisestään tai kohdentaa sitä uusiin ryhmiin. Valistus on tutkimusten mukaan mennyt varsin hyvin perille, mutta lähinnä vain tiedon tasolla; käyttäytymismuutosten aikaansaaminen on ollut huomattavasti vaikeampaa. Valistuksen vaikuttavuuden parantamiseksi työryhmä koki tärkeäksi aloittaa asenteiden muuttamisen jo kotona, ja viimeistään koulun ala-asteella. Virikkeitä tähän painotukseen työryhmä sai kuultuaan, että esimerkiksi Ruotsin kouluissa on nykyisin erityinen elämäntapakoulutusta antava oppiaine (livsstilsträning), joka antaa valmennusta elämään noudattamalla urheiluvalmennuksessa sovellettavia periaatteita. Myös Suomen kouluissa on suunnitteilla uudenlaista terveystietokoulutusta.

Työryhmä kiinnitti huomiota siihen, että se kuuli työskentelynsä aikana varsin paljon puhetta alkoholinkäytön riskeistä ja haitoista, mutta varsin vähän alkoholin myönteisistä puolista - vaikka niitä tutkimusten ja kokemusten mukaan on siinä missä riskejä ja haittojakin. Tähän varsin sitkeästi säilyvään alkoholikeskustelun vinoutumaan on kiinnitetty huomiota myös tuoreessa kansallisen terveydenhuolto-ohjelman raportissa.

Alkoholiasenteisiin vaikuttaminen on hyvin laaja tehtäväkenttä; siinä tarvitaan tietoa, valistusta, koulutusta, tuki- ja hoitopalveluja, kehittämistä ja tutkimusta sekä alkoholipolitiikkaa laajempien yhteiskunnallisten muutosten hallintaa. Haasteeseen on kuitenkin vastattava, koska meneillään on varsin merkittävä kansanterveydellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja henkinen riskikehitystrendi.

2.1.2. Lähdeaineistoja

Minä pidän ravintoloista, siitä miljööstä josta usein huokuu paikkakuntaisuus ja ajan patina.

Minä pidän ihmisistä, jotka kertovat aina vaan samoja tarinoita vuodesta toiseen.

Pidän asiakkaasta, joka istuu pianon ääreen ja soittaa kappaleen kaksi.

Minä pidän kupillisesta kahvia ja pikaisesta shakkiottelusta ventovieraan kanssa sekä mittatilauksesta tehdystä ateriasta.

Pidän naisesta, joka tulee myymään minulle pöydän viereen ruusun ojennettavaksi puolisolteni ja viulistista tai muusta artistista, joka soittaa mustalaisviulua tai laulaa satumaasta siellä jossakin puolisolteni ja minulle ja vain meille.

Sen sijaan en pidä ihmisistä enkä mielipiteistä, joiden mukaan äsken mainitut eivät ole suotavaa ilman alkoholia.

En pidä siitäkään, että jotkut eivät ole valmiita tinkimään yhteisen edun nimissä saatavuudesta yhtään.

Minusta on mukava katsoa, kun isukki 9-vuotiaan poikansa kanssa yhteisen squash-tunnin jälkeen istuu ko. hallin kahviossa, molemmat limulla ja hampurilaisella. Yhdessäkään kahvion pöydässä ei istu ongelma- eikä muitakaan alkoholinkäyttäjiä tuopillisella.

Arvostan niitä käyttäjiä, jotka näkevät tarkkaan harkitut, alkoholittomat saarekkeet perusteltuina, sillä usein ne saattavat rauhoittaa omankin asuinmiljöön R-kioskin seutua, jolloin iltasella sinne uskaltaa laittaa omankin jälkikasvun hakemaan jäätelöpaketin kotona perheen tai vieraiden kesken vietettävää iltahetkeä varten. Ymmärrän kyllä, että tällä ajattelulla viinihakumatka itselle ja yllätysvieraille iltasella saattaa hieman pidentyä, mutta se voisi olla hintansa väärsti sekin. Saamapuolella saattaisi olla hyvinkin erikoistuneen viini- ja viinakaupan asiantuntevat palvelut, joissa henkilökunta osaa kertoa myös kyseisen viinin, kyseisen vuoden ja kyseisen paikkakunnan rypälesadosta jotain. Ko. kaupasta saattaisi myös löytyä monenlaisia ja eri tavoin valmistettuja oluita ja vuosikertawhiskyjä mittavampi valikoima.

Alkoholiasenteissamme esittäytyy ja tiivistyy alkoholin käytön, käyttäjien ja haittojen sekä alkoholipolitiikan ja päihdetyön koko kirjo. Niissä peilautuu uskomme tai epäuskomme ihmisiin ja muutokseen. Ne ovat osin seurausta arjen kokemuksista ja osin virallisesta alkoholipolitiikastamme – siitä holhoavasta tai tukevasta, miten sen itse kukin arvottaa.

Pitkää keskustelua käydään ensinnäkin siitä, missä kehyksessä itse ainetta tulisi tarkastella...

Alkoholi ei ole – päinvastoin kuin alkoholilainsäädännön voimakkaampaa liberalisointia vaativat väittävät – ravintoaine, vaan sitä käytetään sen keskushermostovaikutusten takia ja se on myrkky. Liiallisen kertakäytön lisäksi myös pitkäaikaisaltistus on vahingoittava. Alkoholin käyttökulttuuri on lähes pelkästään humaltumiskäyttöä. Kulttuurista muutosta ei ole runsaasta ja pitkästä valistuksesta huolimatta tapahtunut kovinkaan merkittävässä määrin. Siksi siihen pitää lainsäädännössä suhtautua ravintoaineista poikkeavasti, aivan kuten lääkkeisiin tai muihin haittoja ja sivuvaikutuksia aiheuttaviin aineisiin. Niillekin on omat käyttörajoituksensa, enimmäispitoisuutensa, enimmäisannoksensa jne; vrt. esim. tupakka. Lisäksi liikenteessä on nopeusrajoitukset ja turvavyön käyttöpakko; on ympäristölainsäädäntö; aselaisa on omat rajoituksensa jne. Rajoituksia tarvitaan ja niillä saadaan paljon hyödyllistä aikaan; niihin myös totutaan ja mukaudutaan. Ja onhan se kai perusteltua että yhteiskunta, joka antaa oikeuksia, turvaa ja hyvinvointia, voi antaa myös jopa yksilökohtaisia velvollisuuksia.

Alkoholi ei ole eikä saa olla vain elinkeinopolitiikan asia vaan se pitää säilyttää pohjoismaiseen tapaan sosiaali- ja terveystieteiden asiassa. Suomalainen alkoholielinkeino ei erilaisenaakaan voi olla uhka tai epäreilu Euroopan vapaakauppaideologialle. Monien mielestä suomalainen alkoholipolitiikka on

ollut muuta eurooppalaista toimintatapaa parempaa ja onnistunut myös minimoimaan haittoja paremmin. Tällaista mallia kannattaa viedä Eurooppaan eikä luopua siitä – etenkin kun monet muut eurooppalaiset maat ovat, mm. yhteiskunnallisista rakennemuutoksista (maaseutuväestöä enää alle 5 %) johtuen - liikkumassa meidän suuntaamme. Sosiaali- ja terveysvaikutukset otetaan myös muissa maissa yhä enemmän huomioon ja kulutuskin on monissa perinteisissä viinimaissa laskenut.

Keski-Euroopan maissa pyydetään yleensä juomaa nimellä tai pyydetään suositusta. Eli siis olut, viini ja snapsit ovat osa RUOKAA. Juomalla on NIMI, ihan niinkuin meillä Pepsi tai Cola. Ja tämän nimen kautta seuraa tietty maku. Mutta täällä kaikki - viranomaisetkin - puhuvat vain alkoholista ja prosenteista.

Toivon, ettei alkoholista jankata enää vuoden 2004 jälkeen enää näin paljon, ei se suurimmalle osalle sen kummempi aine loppujen lopuksi ole. Kaiken kaikkiaan toivon, että alkoholiin liittyvät tabut murrettaisiin vihdoin ja tunnustettaisiin alkoholi elintarvikkeeksi kuten muuallakin Euroopassa.

Ja eri aineisiin liittyy omia erityisasenteita...

Six-pack –kulttuuri on huono ja valitettava ilmiö.

Viinikulttuuria ei saada Suomeen nykyisin keinoin. Pitäisi saada hyvälaatuisia viinikauppoja (vrt. tupakkakaupat, joita meillä on tupakan vaarallisuudesta huolimatta). Tarvittaisiin ehkä myös Antiikkia antiikkia –ohjelman tyyppinen Viiniklubi-ohjelma; se voisi tosin jäädä varsin elitistiseksi.

Alkoholin käyttäminen - tai se ettei käytä - on yleensäkin meille vaikea kysymys.

Alkoholiasiat ovat edelleen tabu. Ja juoppouden ohella myös raittius on tabu. Siihen liittyy paljon samanlaatuista asenteellisuutta kuin alkoholin käyttämiseenkin. Joka kymmeneshän ei käytä alkoholia lainkaan ja lisäksi on paljon erittäin satunnaisesti käyttäviä ja ns. tilanneraittiita, jotka syystä tai toisesta eivät halua käyttää alkoholia jollakin hetkellä vaikka sitä olisi tarjollakin. Alkoholiton vaihtoehto ja tilanneraittius eivät ole Suomessa riittävän profiloituja. Alkoholitonta olutta pyydetessä se tarjotaan taskulämpimänä tai sitten sen sijasta tarjotaan ykkösolutta – ja ihmetellen miksi se ei oikein näytä kelpaavan. Vielä harvinaisempaa on saada alkoholitonta puna- tai valkoviiniä, etenkin sopivan viileänä. Ja olisi hyvä jos nekin, jotka käyttävät alkoholia, voisivat nähdä myös ns. päihteettömien saarekkeiden ja tilanneraittiuden tarpeellisuuden.

Alkoholiasenteissamme tapahtuu kuitenkin muutoksia - tai niitä ainakin toivotaan...

Väestön alkoholipoliittiset asenteet ovat muuttuneet tiukemmiksi.

Täytyisi ajaa läpi se ajatus ettei ole finiä olla kännissä.

Varsin yleisesti toivotaan tai kritisoidaan valistusta – ja etsitään sille ensisijaisia kohteita, vastuullisia toimijoita sekä toimivia toteutustapoja.

Nykyinen alkoholivalistus on valitettavasti epäonnistunut – aloitetaanhan alkoholinkäyttö yhä aikaisemmin ja kulutuskin on lisääntynyt.

Tarvittaisiin voimakkaampaa valistusta.

Asennekasvatus on aloitettava lapsista, tavallaan viheltää peli poikki uusimman sukupolven kohdalta ja aloittaa heistä uusilla ajatuksilla ja tavoilla. Tällöin tulokset alkaisivat näkyä jo 10-20 vuoden aikavälillä ja viimeistään heidän tullessaan aikuisikään ja hankkiessaan omia lapsia.

Jos halutaan pitkäjännitteisyyttä niin 2000-luvulla tulisi yrittää vaikuttaa koteihin, perheisiin, nuorisoon ja urheiluseuroihin.

Nuoria ei saisi kritisoida niin kauan kuin aikuisetkin juovat.

Syyttelykulttuurista olisi tarpeen päästä irti ja nostaa esiin positiivisiakin malleja. Ja mitä-valistuksesta olisi hyvä siirtyä miten-valistukseen. Nykyaikainen alkoholipolitiikka ei saa olla dogmaattisen paheksuvaa vaan siihen tulee sisältyä tiedottamista - ja sen on tarjottava nuorisolle vaihtoehtoisia toimintamuotoja. On vaikutettava enemmän asenteisiin, annettava elämäntapavalistusta, korostettava ja tuettava vanhempien vastuuta sekä kehitettävä nuorisolle vaihtoehtoisia vapaa-ajan toimintamuotoja. Missä nykyisin ovat idolit, esikuvat ja auktoriteetit, joilla voisi olla merkitystä myös alkoholipoliittisesti? Nykyinen asennementaliteetti korostaa poikien ja miesten maailmaa, joka suosii komeeta ja on luonteeltaan kehuva; ja ympärillä on yhteiskunta jossa joka paikkaan tihkuu alkoholia, ollaan siten vaikka urheilutilaisuuksissa tai missä tahansa. Liikunta on usein muutenkin nykyisin liian kilpailuhenkistä toimintaa eikä perinteistä mukavaa puulaakia. Märälle kulttuurille on tosin jo nyt olemassa vaihtoehtona nuorten raittiuskulttuuriakin.

Mediassa voi olla vaikea tuoda esiin myönteisiä alkoholinäkökulmia. Pitäisi pohtia asioita, eikä vain sanoa ”kyllä” tai ”ei”. Normaaliin ohjelmakehykseen otettu alkoholi- tai huumeeteema on toisinaan aiheuttanut vastareaktioita. Tiedotusvälineillä pitää olla jokin alkoholipoliittinen linja, joskin keinot varmasti vaihtelevat – eikä kaikissa tiedotusvälineissä ole edes käyty mitään selkeää linjakeskustelua. Viestinä olisi joka tapauksessa hyvä välittää kuvaa segmentoituvasta yhteiskunnasta. Median ei ehkä olisi kovin tuloksellista mennä mukaan johonkin yhteiskampanjaan tai toimia muutenkaan, edes jotenkin uudella tavalla.

Jääkö yleensä tarkasteltujen ääripäiden väliin joitakin sellaisia ryhmiä joihin voisi vaikuttaa? Usein puhutaan käyttäjistä, mutta olisi hyvä puhua myös tilanteista. Ja näkökulmissa on hyvä tehdä pirstomista; eihän haittoja ja ongelmiakaan esiinny vain alimmissa sosiaaliluokissa vaan muuallakin (vrt. syrjäytyneet toimitusjohtajat).

Asiantuntijatapaamisten yhteydessä keskusteltiin – etenkin syksyllä 2000 median edustajien kanssa - *Alkoholipolitiikka 2000* -työryhmän saamasta julkisuudesta. Sekin ker-
too osaltaan alkoholiasenteistamme:

Positiivista on, että työryhmä on nyt tunnettu. Siitä on median mielestä oltava vain tyytyväinen – vaikka esillä on ollut varsin radikaaleja ja tyhmiäkin ideoita.

Vastaavanlainen palaute on luettavissa paikallistason alkoholipoliittista vaikuttamista kehittäneen *Kallio kuplii* –projektin loppuraportista (2001):

Viglionen ehdotuksesta käynnistynyt keskustelu viestitti päättäjille, että hyvinvointivaltioillisella rajoittavalla alkoholipolitiikalla on edelleen vankka kannatus

yleisessä mielipiteessä, eikä alkoholiliberalismi olekaan niin voimissaan kuin on luultu.

Mosse

Mossen hautajaisiin tuli jengiä bussilasteittain. Se aina halus joko legendaks tai roudariks, ja ehtihän se roudarina ollakin ennen kuin siitä tuli legenda. Oli vaikea uskoa että sitä ei enää näkis, vaikka moikkaamiset oli jääny moikkaamatta, kun sitä vikoja kertoja paikansi ratikan takaosasta nukkumasta valkoinen kuola suupielessä. Silti oli yllätys että kuolinsyy oli heroini. Se oli ryyppääjä eikä mikään nisti. Vaasankadun yksiössä Mosse oli sinä iltana ekaa kertaa kokeillut. Muut lähti Roskapankkiin, Mosse jäi nukkumaan. Jäljistä päätellen se oli perusteellisena miehenä päättänyt ottaa vielä vähän lisää, ja se oli sitten riittänyt niittaamaan sen lopullisesti. Vieläkin tyytit puhuu siitä paikallisessa, ei kenestäkään muusta riitä samalla lailla juttua.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

2.2. Alkoholit ja huumeet

2.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Työryhmä haluaa kiinnittää huomiota siihen että nykyinen huume keskustelu vie liian helposti tilan alkoholiasioilta ja eri aineiden sekakäytöltä. Suhtautuminen alkoholiin ja huumeisiin on myös hyvin epäloogista, kun huumeisiin suhtaudutaan jopa hysteerisen kielteisesti samalla kun alkoholia katsellaan liiankin paljon läpi sormien ja sallivasti. Tämä alkoholinkäytön sivuuttaminen näkyy osin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaistenkin keskuudessa; terveydenhuollossa esimerkiksi vältellään usein vieläkin puheeksiottoa, vaikka käytettävissä olisi hyviksi koettuja mini-interventiokäytäntöjä.

Alkoholin ja huumeiden samanaikaisia ja eroja, samoin kuin niiden keskinäistä suhdetta, tulisi pohtia nykyistä tarkemmin. Kiintoisa kysymys on esimerkiksi se, ehkäisekö alkoholi itse asiassa huumeita, vai onko alkoholi portti huumeisiin. Asiaa tulisi tarkastella laajemmasta, eri aineet sisältävästä päihdekulttuurinäkökulmasta.

2.2.2. Lähdekeskusteluja

Vasta 1990-luvulla on ollut sellaisia sosiaalisia tekijöitä, jotka mahdollistavat huumeiden käytön lisääntymisen; esimerkiksi itärajan avautuminen, ja se että työttömyys saavutti myös Helsingin. Voi olla myös sellaisia ns. kolmansia tekijöitä, jotka aiheuttavat niin alkoholin, tupakan, kannabiksen kuin muidenkin aineiden samanaikaista lisääntymistä - eli ne eivät välttämättä vaikuta suoraan toisiinsa.

Osa nuorista käyttää erilaisia aineita sekaisin. Lisäksi on alakulttuureja tai tilanteita, joissa tällaista eri aineiden yhdistelyä ei tapahdu.

Tupakoinnissa on tapahtunut suuri muutos esimerkiksi siinä, että kotona ei useinkaan enää polteta sisällä. Voisiko vastaavanlainen muutos tapahtua myös

alkoholinkäytössä (alkoholinkäyttö julkisena vs piilossa tapahtuvana)? Päihteitä tulisi tarkastella kokonaisuutena; tupakoiminenhan esimerkiksi helpottaa siirtymistä huumeiden käyttöön – ja tähän liittyy savuttoman kodin suuri merkitys huumeiden käytön ehkäisemisessä.

Hallittuun päihteiden käyttöön ei nähtävästi pystytä, humalahakuinen ja päihtymiskeskeinen kulttuuri tarjoaa yleisen pohjan kaikkien päihteiden käytölle.

Eri aineet erotetaan yleensä puheissa selvästi toisistaan, mutta käytännössä kysymys on enemmänkin sekä-että. Alkoholi- ja huume politiikka eivät voi olla toisistaan erillään. Alkoholipolitiikka tulee kytkeä osaksi päihdepolitiikkaa ja laajempaa terveys- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Alkoholin ja huumeiden erillään pitämiseen ei ehkä ole varaa, vaan niitä olisi parempi käsitellä yhdessä.

Huomio on viime aikoina keskittynyt enemmän huumeisiin, mutta alkoholi aiheuttaa kuitenkin huomattavasti enemmän merkittäviä haittoja sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Siksi juuri alkoholipolitiikasta puhuminen sekä alkoholihaittojen ehkäiseminen ja vähentäminen on tärkeää.

Koppa

Koppa ei asunut missään stadin vuokrakämpässä niin kuin useimmat muut, vaan isossa ruskeessa puutalossa. Siellä se soitti frendiensä kanssa Pink Floydia, Koppa itseoikeutetusti skittaa. Sillä oli pitkät luisevat sormet ja epäluuloinen katse, kimmojen mielestä haaveelliset öögat. Keski- viikkoisin ja torstaisin sen näki Natsalla, viikonloppuina se kupitti kaveriensa kanssa skutassa, ei kai ollut rahaa sisäänpääsymaksuihin. Kerran mä kysäisin ne Kuplalla Vantaankoskelle, Kopan ja muut, ne käski mun ajaa ihan kosken reunalle, mestaan mihin putous näkyi hyvin. Siinä ne halus myssytellä. Kai kuohuva virta antoi ekstraviboja. Alle kolmekymppisenä Koppa löytyi tapettuna ojasta. Vähän aikasemmin Koppa oli hätäsenä käynyt kertomassa frendille, että nyt on huumetyypit perässä.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

2.3. Humalahakuisuus

2.3.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Työryhmä pohti, säilyykö humalahakuisuus vastakkaisista pyrkimyksistämme huolimatta keskeisenä osana suomalaista juomistapaa; ja onko se siis asia, jonka kanssa meidän on vain opittava tulemaan toimeen tulevaisakin alkoholipoliittisissa ratkaisuisamme. Pyrkimys humalahakuisuuden vähentämiseksi tuntuu sikälikin karkaavan käsistä, että monissa perinteisissä viinimaissa, joissa humaltumista on aiemmin suoraan paheksuttu, ollaan nyt omaksumassa pohjoismaista humalahakuista juomistapaa. Lisäksi aikamme varsin suosituksi osoittautunut elämyskulttuurin kysyntä ja tarjonta tukee tavallaan sekin pyrkimyksiä saada tekemisissämme vahvoja elämyksiä ja kokemuksia – olla *high* ja *on the edge*, saada *ekstraviboja*, ottaa riskejä, ylittää harmaa arki...

Toisaalta näyttää olevan niinkin, että humalahakuisuus on osin karkea yleistys ja myyttinen harhakuva. Sitä on aikanaan tarvittu valtiollisen tiukan ja kontrolloivan alkoholipolitiikan oikeuttamiseksi, mutta samalla se on ollut myös yksipuolistamassa mielikuviamme alkoholin nauttimisesta. Toisenlaisia mielikuvia alkoholista on synnytetty varsinaisesti vasta paljon myöhemmässä vaiheessa, mm. Alkon 1960-luvun mietojen juomien kampanjoinnin muodossa, tai 1980-luvulla, kun alkoholihaittojen ohella alettiin pohtia myös alkoholin hyötyjä ja puhua käytön itsehallinnasta.

Todellisuus on silti ollut koko ajan toinen, sillä nykyisen tutkimustiedon mukaan jo suomalaisessa *maalaiskulttuurissa* oli monia sellaisia kansanomaisen säätelyn muotoja, jotka säätelivät alkoholin käyttöä ja mm. alkoholin vaikutuksen alaisena olemista.

Humalajuominen on myös ollut osa sellaista *työväenluokkaista juomiskuvaa*, johon on liittynyt muitakin keskiluokan näkökulmasta halveksittavia käyttäytymispiirteitä. Tästä näkökulmasta voidaan kysyäkin, ”onko känni köyhän ainoa lohtu”, ja kännin välttämispolitiikka siten yhteiskunnallista syrjäyttämistä?

Työryhmässä pohdittiin pitäisikö känni selvästi ja nollatoleranssilla kieltää – vaikka sosiaalisella paheksunnalla – joiltakin ryhmiltä (kuten esimerkiksi vanhemmilta ja alaikäisiltä) ja joissakin muissakin tapauksissa kuin perinteisissä *liikenteessä* ja *työpaikalla*. Lisäksi pohdittiin miten voitaisiin luoda myös käytännössä toteutuvia tahtotiloja siitä, että on parempi juoda vähän tai että joskus ei tarvitse edes juoda ollenkaan; tai että voidaan juoda mielummin harvemmin kuin aina; tai että voidaan juoda ”siististi” eli ottamatta turhia riskejä, aiheuttamatta haittoja ja örveltämättä öykkärimäisesti. Ja jos humalajuomista ei saada pois, niin voisimme ainakin alkaa rakentaa mielikuvaa ”sopivasta kännistä”, jossa korostuisivat humalan myönteiset puolet – sillä niitähän siinäkin on, eihän sitä muuten niin hanakasti tavoiteltaisi. Tällaiselle tarkastelulle olisi työryhmän mielestä nyt tarvetta ja mahdollisuuksia, sillä yhteiskunnan sosiaalinen ja kulttuurinen pirstoutuminen moninaistaa myös alkoholin käyttötapoja tuoden siihen aiempaa useampia ryhmäkohtaisia tapoja ja käytön malleja.

2.3.2. Lähdekeskusteluja

Kävin juuri Ranskassa, siellä puhutaan kohtuukäytöstä ihan niin kuin suklaankin suhteen (ei liikaa). Huoli on että pohjoismaista leviää juopottelun hulluus sinnekin, ja mielestäni se ei ole muun kuin teidän vikanne kun sitä toivotatte. Niin toivotatte: nääs kun puhutaan alkoholista, niin alkoholi on huume, sen kaikki tietää. Pohjoismaat ovat levittäneet että viini on huume!!!! Lopettakaa; viini on ruokaa, karpässieni on huumetta. Ja myytin suomalaisten humalahakuisuudesta voisi jo lopettaa, osataan sitä humaltua muuallakin. Moiset yleistyksen koetaan varsinkin nuorimpien maailmanmatkaajien keskuudessa alentaviksi.

Ei myöskään pitäisi pettää itseään ajattelemalla että sivistynyt juominen ratkaisisi kaikki ongelmamme. Voidaan kritisoida ajatusta alkoholiongelmiin vähentämisestä muuttamalla juomistapoja sellaisiksi joissa juopumisen sijasta tyydytään vain maistelemiseen - ja tätä kautta vaikka juomalla määrällisesti enemmänkin kunhan ei kerralla humalaan asti. Keski-eurooppalainen juomatapa ei tuota yhtä paljon väkivaltaa, mutta olutmaa Itävallassa on kolme kertaa

enemmän ja viinimaa Ranskassa kaksi kertaa enemmän alkoholivaurioita kuin Suomessa.

Sosiaalinen kontrolli puuttuu nykyisin, päinvastoin kuin ennen. Humalassa on lisäksi "lupa" tehdä laittomia asioita. Humalahakuisuus ja väkivalta ovat lisääntyviä ja keskenään vuorovaikutussuhteessa. Julkisen juomisen kieltö on vähentänyt kaduilla ryyppäämistä; julkisesta juomisesta saa sakot jos joku ulkopuolinen soittaa ja ilmoittaa siitä.

Kansainväliset vertailut viittaavat siihen että suurten määrien juomista esiintyy muuallakin kuin vain Pohjoismaissa. Tämä on vastoin yleisiä mielikuvia, joiden mukaan humalajuomista ei esiintyisi esimerkiksi Keski-Euroopassa tai Välimeren maissa. Kyse on enemmänkin humaltumisen ilmaisemisesta, kokemisesta, tavoittelemisesta ja arvostamisesta. Niiden näkökulmasta suomalaiset erottuvat kyllä muista.

Humalajuominen, kuten juomatapojen laadulliset piirteet yleensäkin, on varsin pysyväisluonteinen ilmiö. Humalajuominen ei ole heikentynyt vuoden 1969 suuressa keskiolutuudistuksessa eikä muutenkaan Suomen muuttuessa olutmaaksi – vaikka siihen on muutoksilla nimenomaan pyritty. Humalahakuisuus näyttää lisäksi olevan vahvimmillaan sellaisissa väestöryhmissä – nuoret sekä kaupunkien nuoret aikuiset – joiden on usein toivottu nousevan uusien juomatapojen airueiksi. Muutoksen aikaväli on mitattavissa pikemminkin sukupolvien kuin muutamien vuosien tasolla. Tällä hetkellä ei ole tiedossa sellaisia toimia, joilla julkiset tahot voisivat varmuudella onnistua vähentämään nimenomaan humalajuomista.

Pirita

Pirita oli ihana hippikuningatar, musta tukka pyyhki poskia ja upeet Janis Joplin –tyyliset pitkät karvarotsit viesti maata kun se hengaili festareilla. Sillä oli eskimon silmät ja luonnonlapsen jutut, aina se oli vähän jurrissa kun sitä näki, mutta jotenkin lempee ja herkkä. Sen faija oli joku taiteilija, varmaan se itsekin piirsi. Koulun aikaan kaikki oli niin yksinkertaista, oli selvää milloin oli lomaa, milloin koulua, oli vapaa-aikaa kesäsin ja jotain velvollisuuksia talvisin. Mutta aikuisena Pirita ei enää jaksanut, sitä ei huvittanut mikään, maailma oli sille vaikea. Se teki itsarin lääkkeillä, en mä tiedä miksi, kai se vaan kelas että ei tästä pääse enää paljon mihinkään.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

3. Ikäraajat, anniskelun aikarajat ja promilleraajat

Ikäraajat, anniskelun aikarajat, liikenteen ym promilleraajat ja muut vastaavat rajoitukset ovat tärkeitä yhteiskunnallisia signaaleja ja toiminnan linjaajia. Tutkimusten mukaan niitä myös tukee selvä enemmistö kansalaisista. Uusia alkoholipoliittisia ideoita ja ehdotuksia mietittäessä näitäkin teemoja kannattaa silti tarkastella avoimesti.

3.1. Ikärajat

3.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Työryhmässä oltiin osin sitä mieltä, että alkoholinkäytön ikärajojen alentaminen ei mitenkään sovi nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa nuorilla ei useinkaan ole lähellään vastuullisia vanhempia tai edes muita vastuullisia aikuisia - eikä myöskään vielä omia riittävän kypsiä selviytymisresursseja. Toisaalta on kuitenkin otettava huomioon että nykyisistä virallisista ikärajanormeista huolimatta alaikäiset kuitenkin tosiasiaa juovat alkoholia ja sen haasteen edessä tarvitaan nyt uusia ajattelu- ja toimintatapoja.

Yksi etenemisvaihtoehto olisi laskea Suomessakin virallinen ikäraja EU-maissa melko yleiseen 16 vuoteen, ja tehdä sen ikäisille erityisiä kontrolloituja juomipaikkoja. Toisaalta kansainvälisissä suosituksissa (kuten mm. WHO:n eurooppalaisen ministerikokouksen kannanotossa ja kehittämissuositelmassa) on monesti todettu, että alaikäisille ei voida asettaa mitään riskirajoja. Aloitusiän myöhentäminen – *mitä myöhemmin sitä parempi* - on lisäksi hyvä keino vähentää tulevaa alkoholiriippuvuusriskiä. Tällaisesta vaikutuksesta on tutkimustietoa paitsi alkoholin myös tupakan osalta.

Alkoholinkäytössä on monia vahvoja nimenomaan ikään perustuvia ryhmäpaineita. Lukioluokan mennessä yhdessä ravintolaan osa on usein täyttänyt 18, mutta osa on vielä alaikäisiä. Yhteisen juhlan kokeminen voi tuottaa näin paineita yrittää saada alkoholia tavalla tai toisella. Ryhmäpaineen vähentämiseksi tulisikin miettiä uusia keinoja. Työryhmässä yhtenä tällaisena pohdittiinkin ajatusta aloittaa alkoholinkäyttö varsin samoihin aikoihin (esimerkiksi kaikki edellisenä vuonna 18 täyttäneet saisivat alkoholinkäyttöoikeuden samana päivänä, vaikkapa 1.6.).

Ikärajan alentaminen vastaamaan todellista käyttöikää voisi murtaa nykyistä kaksinaismoralistista asetelmaa ja tehdä mahdolliseksi puhua asiasta avoimemmin. Tätä kautta voitaisiin myös lisätä vanhempien ja muiden aikuisten vastuuta (siis siirtää sitä julkisilta toimijoilta sinne minne se ensisijaisesti kuuluu, läheisille ja yleensä kansalaisyhteiskunnalle). Ja jos vanhemmilla ja muilla aikuisilla olisi riittävä vastuu nuorten alkoholinkäytöstä, niin periaatteessa mitään virallista ikärajaa ei silloin edes tarvittaisi. Vasta-argumentit tähän nousevat nykyisestä tilanteesta, jossa lapsilla ja nuorilla ei useinkaan ole lähellään näitä vastuullisia vanhempia tai edes muita aikuisia. Ideaa haluttiin kuitenkin myös pitää mielessä vastaisuuden varalle; ehkä jossakin myöhemmässä vaiheessa tällainen vastuu voisi jo olla riittävän kehittynytkin.

Ikärajan alentamisen koettiin luovan lisää painetta uuden rajan juuri alittaville, samaan tapaan kuin nykyisillekin ”melkein sen ikäisille”. Nykyistä ongelmaa saataisiin näin ehkä ratkaistua yhden ryhmän kohdalla, mutta samalla synnytetäisiin uusia ongelmia – ja vielä nuoremmalle ryhmälle.

Pohdittiin, minkä tahojen intressiä ikärajan alentaminen käytännössä palvelisi. Elinkeinon näkökulmasta arveltiin, että esimerkiksi ravintolat eivät välttämättä haluaisi asiakkaiden nykyistä nuorempia alkoholinkäyttäjiä; heillä on käytettävissään vain vähän rahaa, he eivät kestä alkoholin fysiologisia vaikutuksia, heistä aiheutuu häiriöitä itselle ja toisille nuorille sekä myös ravintolalle jne.

Ikäraja on joka tapauksessa, oli se sitten nykyisellä tai jollakin muulla tasolla, aina yhteiskunnallinen viesti. Vaikka korkea ikäraja ei vastaisikaan todellisuutta, se voi kuitenkin palvella osoittamalla mikä olisi suositeltavaa ja mikä ei. Suositeltavuus ja hyväksyttävyyys on osin kulttuurisen perinteen ja sosiaalisten normien myötä synnytettyä, mutta osin ikärajojen taustalla on myös faktoja lasten ja nuorten fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista selviytymisresursseista. Kun ikäraja on asetettu niin tavoitteeseen voitaisiin sitten kaikin keinoin yrittää pyrkiä - vaikkakin tietoisena, että siinä tullaan monesti epäonnistumaan. Todellisuutta ei kuitenkaan pitäisi missään vaiheessa unohtaa (ja ajautua nykyiseen kaksinaismoralismiin), vaan alaikäisillekin alkoholin käyttäjille tulisi tarjota se tieto, taito, tuki ja hoito jota he alkoholia käyttäessään tarvitsevat. Heidän tarpeensa ovat itse asiassa usein paljon herkempiä ja suurempia kuin mitä monia selviytymiskeinoja jo kehittäneillä aikuisilla.

Yhteiskunnallisesta viestistä puhuttaessa ei voida sivuuttaa kysymystä nuorten käyttämisestä alkoholimainonnan kohteina. Tästä teemasta käytiin paljon keskustelua mm. WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa Tukholmassa 19. - 21.2.2001 sekä päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnan seminaarissa Helsingissä 2.10.2001. Keskustelun tehokkaana virittäjänä toimi videofilmi, jolle oli koottu lukuisia esimerkkejä lasten ja nuorten käyttämisestä alkoholimainoksissa - ja siten niiden kohteena.

Olenainen merkitys on myös asetettujen rajojen valvomisella. Täällä pohjoismaissa ikärajoja ainakin yritetään valvoa, mutta esimerkiksi Italiassa näin ei useinkaan tehdä. EU-maista Tanska on pitkään ollut ainoa maa, jossa ei ole ollut - anniskelua lukuunottamatta - lainkaan ikärajaa. Nykyisin kuitenkin Tanskassakin on käytössä 15 vuoden ikäraja, ja sitä ollaan edelleen nostamassa 18 vuoteen. Suomessa voitaisiin valvonnan tehostamiseksi uudistaa nykyisiä henkilökortteja niin että niiden väärentäminen vaikeutuisi. Lisäksi voitaisiin tehdä jotakin sille jo lähes ikuisuuskieliseksi muodostuneelle epäkohdalle, että nuorilla ei useinkaan ole sellaista vapaa-ajan ja yhdessäolon paikkaa johon alkoholi ei liittyisi, mutta joka olisi kuitenkin nuorten omasta mielestä riittävän kiinnostava. Kysymys lasten ja nuorten sosiaalisista ympäristöistä on muutenkin tärkeä; olisi tarpeen tutkia perusteellisemmin millaisia paineita ne luovat tai millaista tukea ne antavat.

3.1.2. Lähdekeskustelua

Ikärajakeskustelu pohjautuu sekä tutkimustietoihin että arkipäivän havaintoihin.

Huolestuttavana kehitystrendinä on, että alkoholin säännöllisen käytön aloitusikä alenee. Nuorimmissa ikäryhmissä tytöt ovat lisäksi ohittaneet pojat. Naisten varhainen alkoholin ongelmakäyttö on tuonut naisalkoholistit päihdehuollon asiakkaisiksi. Usein he kaiken lisäksi ovat raskaana ja heillä on FAS-riski. Alkoholin käytön ja tupakoinnin nuorena aloittaneilla on 65-kertainen riski kokeilla kannabista. Alkoholi yhdistääkin eri aineiden käyttäjät. Humalahakuinen säännöllinen juominen on nuorissa ikäryhmissä varsin yleistä. Nykyisin on havaittavissa myös runsaasti masennusta, loppuunpalamista ja varhaisvaiheen syrjäytymistä. Lapsilla ja nuorilla voidaan löytää jatkoelämän ennustetekijöitä jo 5 - 10 vuoden iässä.

Nuorten varhainen ja lisääntyvä päihteiden käyttö on todellinen ongelma. Nuorten kokemuksen mukaan heitä ympäröivä maailma on päihteiden kyllästävä; käyttömallit ja aineetkin otetaan aikuisilta.

Hurskasteltaessa nuorten juopottelua tulisi tarkastella asiaa vähän avarammin. Totuus on nimittäin se, että suurin osa 13-vuotiaista "kännää" parin siideripullon voimin, hyvin paljon on mukana näyttelemistä. Kaikki tietävät, että parikymppisten keskuudessa räkäkännit ovat jo häpeä ja merkki junttiudesta.

Nuorten tyttöjen ongelmat – jotka helposti siirtyvät sukupolvelta toiselle – yleistyneine katumuspillereineen ja humalassa raiskatuksi tulemisineen kertovat Suomen kansan moraalinen romahtamisesta. Vakavaa puuttumista alkoholiongelmiin ei ole kuitenkaan ollut.

Märälle kulttuurille on vaihtoehtona nuorten raittiuskulttuuri.

Vanhempien rooli on keskeinen tekijä kun arvioimme ikärajoja ja alaikäisten alkoholinkäyttöä.

Käytännön esimerkit elävästä arkielämästä saavat minut vain kysymään, että mistähän te löydätte ne aikuiset ja vanhemmat kasvattamaan ja huoltapitämään nuorisosta, kun "kasvattajista" huomattavan osan elämä pyörii lähiökuppilan terassin ympärillä niin arki-illat kuin viikonloputkin. Näiden vanhempien lapsilla on jo tälläkin hetkellä turhan paljon vastuuta omasta elämästään (ja ennen pitkää myös omasta juomisestaan).

Vanhempien ja kaveripiirin vaikutus on suuri. On huolestuttavaa, että monet nuoret eivät voi puhua alkoholiin liittyvistä kysymyksistä kotona, ja että monet vanhemmat mahdollistavat lasten ja nuorten alkoholinkäyttöä.

On syytä olla pessimistinen sen suhteen että vastuuta voitaisiin siirtää perheille. Nuoria ei tulisi syyllistää, koska mallit tulevat vanhemmilta. Ikärajakysymyksessä median asenteet ovat vanhoissa juoksuhaudoissa.

Vanhemmatkin ostavat lapsille kaljaa ajatellen että se olisi hyvä ratkaisu - ja kuitenkin se vain lisää päihteiden käyttöä, muidenkin kuin vain alkoholin. Perhepolitiikan tasolla pitäisi saada aikaan kulttuurimuutos, mutta se on vaikeaa koska arvot ovat hukassa.

Naisten kohdalla on havaittavissa jännitettä emansipoitumisen sekä äitiyden ja vanhemmuuden välillä.

Aihepiirissä on meneillään paljon ja lisää kehittämisehdotuksia tulee niin alan ammattilaisilta kuin maallikoiltakin.

Yksi hyvä tapa voisi olla juuri juomisen tekeminen nuorille vähemmän hohdokkaaksi niin, ettei se olisi tapa osoittaa aikuisuutta. Monien omassa kodissa, kavereiden kesken, koko oman sukupolven ja sitä edeltäneiden sukupolvien tapana on ollut juoda perjantaipullo ja pää täyteen. Viikolla juominen on ollut jo jotain tosi syntistä. Nuoriin voidaan vaikuttaa esimerkkien avulla, mutta jos suomalaisten julkkistenkin, taiteilijoiden ja urheilijoiden, tapa on vähänväliä törttöillä humalassa, niin mistä esimerkit?

Mallioppimisella on suuri merkitys, joten vanhempien tulee kantaa vastuunsa ja annettava lapsille päihteettömän elämäntyylin ja kohtuullisen päihteidenkäytön malli. Vanhempien tulisi myös ottaa ohjailevampi rooli, jonka kautta he osoittavat lapsilleen välittävänsä heistä; tarvitaan auktoriteettia ja rajojen asettamista eikä vain kaverina olemista. Vanhempien vastuun täytyy ulottua myös lastensa päihteiden käytön, ulkonaolon ja kotiintulokunnan tarkistamiseen. Tässä tarvitaan vanhemmille suunnattua tehokasta tiedottamista (vrt. Tanskan kampanja ”Ottakaa vastuunne, muuten menetätte lapsenne!”).

Alkoholihaitat koskevat kaikkia kansalaisia; tämän vuoksi ei tulisi puhua muutostarpeista vain nuorten kohdalla. Yhtenä tausta-ajatuksena on se etteivät ongelmat rajaudu vain joillekin tietyille alueille tmv. vaan ne syntyvät sen seurauksena että vanhemmat ovat liikaa töissä, käyttävät liikaa alkoholia jne. Tällä alueella ei ole mitään aloitteita, muutos on sukupolvien kestoinen ja suunnanmuutos on hidasta. Lapsille syntyy syrjäytymiskierre. Jo normaali päiväkotielämäkin voi jo olla rajua ja levotonta. Median rooli olisi nostaa esiin piilossa olevia asioita (eikä tehdä esimerkiksi vain bisnestä). Perheet, lapset ja nuoret ovat tärkeitä teemoja.

Voisi pohtia mitä eroa on olla sankari Suomessa ja sankari muualla Euroopassa.

Opetusministeri Raskin johdolla valmisteltu lakimuutos tuo terveystiedon yhdeksi perusopetuksen aineeksi. Terveyskasvatusta tarvitaan kuitenkin muillakin oppitunneilla sekä kotona. Käyttäytymiseen vaikuttaminen ja sen muuttaminen edellyttää nuorelta ajattelun taitoja ja toimintavalmiuksia, esim. vuorovaikutus- ja ongelmanratkontataitoja sekä kypsyyttä. Kodin, koulun ja vanhempien yhteistyötä sekä nuorten omaa ja keskinäistä vastuunottoa tulisi vahvistaa kulttuurisella asennemuutoksella ja pitkällä prosessilla.

Nykyiset vähittäismyyntiä ja anniskelua koskevat ikäraajat ovat tarpeellisia. Valtiovallan panostuksilla lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin ja perusopetukseen on merkitystä alkoholipolitiikankin kannalta. Kuntapäätäjien on huolehdittava panostusten järkevästä kohdentamisesta. Varhaisnuoriin ja heidän lähipiiriinsä suunnattava ehkäisevä päihdetyö tulisi olla TATO:n mukaisesti kuntien painopisteenä.

Alkoholin hallussapito on alaikäisiltä kiellettyä, eikä ikärajaa pidäkään – niihin sisältyvien monien ongelmien vuoksi – liberalisoinnin yhteydessä alentaa. Pikemminkin pitäisi tuoda alkoholivalistuksessa esiin uusia keinoja vaikuttaa nuorten asenteisiin niin että päihteiden käytön aloittaminen viivästyisi ja vastaisi ikärajaa ja että kahden vaiheilla olevia pikemminkin kannustettaisiin luopumaan päihdekokeiluista. Valistustoiminta pitäisi kohdistaa yläasteikäisiin. Nuorisjärjestöt pitäisi saada kiinteästi mukaan ehkäisevään työhön, koska niillä on hyvät edellytykset markkinoida päihteetöntä elämäntyyliä ja siten toimia päihteitä vastaan. Ne voisivat tarjota esimerkiksi vaihtoehtoisia toimintamuotoja ja harrastustoimintaa. On esimerkkejä nuoriso- ja urheiluseuroista, jotka ovat menestyksellisesti kieltäneet päihteiden käytön matkoillaan ja tilaisuuksissaan. Myös vertaisjoukon käyttäytymisellä on ilmeinen vaikutus.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää huomiota sosiaali- ja opetussektorien velvollisuuteen hoitaa sellaisia nuoria, jotka vanhempien heikon tuen vuoksi ovat vaarassa syrjäytyä. Yhteiskunnan on annettava parempaa tukea sellaisille uhanalaisille perheille kuten nuoret vanhemmat joilla ei ole valmiutta hoitaa omaa eikä lastensa elämää. Vanhempien alkoholiongelmathan siirtyvät helposti lapsille. Toinen syrjäytyjien ryhmä tulee keskiluokkaisista kodeista, jois

sa molemmat vanhemmat tekevät ylitöitä eikä heillä ole aikaa olla lastensa kanssa. Nämä ovat usein iäksi kadotettuja, mikäli joutuvat päihteiden väärinkäytön tielle. Heidän osaltaan tulisi toimia viimeistään 15 - 17-vuoden iässä – ja ennen sitä tulisi lastensuojelulain pakkohoitomahdollisuuksia käyttää tehokkaammin. Lapsia, jotka tietämättään ovat menettämässä elämänsä hallinnan, on hoidettava ajoissa selvittäen heille samalla elämän vakavuus. Etsivä ja ehkäisevä toiminta on siksi erittäin tärkeää. Vanhempien toiminta on kuitenkin koulun antamaa asennekasvatusta ja tiedottamista tärkeämpää.

Ikärajojen valvontaa alkoholin myynnissä on tehostettava, jotta alaikäisten alkoholinsaanti estettäisiin. Poliisia tulisi kehottaa tarttumaan alaikäisten alkoholin hallussapitoon; nythän poliisin kiinnostus kieltää nuorten juominen kauduilla ja puistoissa on vähentynyt julkisen juomisen tultua sallituksi.

Alkoholia ei saisi myydä urheilutapahtumien yhteydessä – mallisignaalit vaikuttavat tässä lapsiin hyvin voimakkaasti. On myös ristiriitaista, että urheilijat tai muut nuorison esikuvat puhuvat terveen elämän puolesta samalla kun olutpanimot sponsoroivat heitä ja he juhlistavat menestyksiään julkisesti alkoholilla.

Olli

Olli oli sairaan ylpee kun se pääsi yliopistoon. Kundit jaksoi muistuttaa, että se ei vielä tee jätkästä neroa jos pääsee slavistiikan laitokselle, varsinkin kun jätkän fajjavainaa oli ryssä ja hima kakskielinen. Vuoden Olli jaksoi Porthanian sokkeloissa lymytä, se rupes puolaakin lukemaan ja suoritti jotain orientoivia opintoja. Kettusessa se päivysti siinä vastapäätä, otti harmaata. Kundit aina haukku sitä alkoholistiks, siks kai kun se oli niin kova sammumaan ja sille oli viikonloppuaamut vaikeita, se ei tullu jalistreeneihin vaan lähti yleensä loiventaville. Sen mutsi oli harras ortodoksi ja pyysi pääsiäisenä kyytiä messuun. Me lähetään kundien kanssa kirpputorille, Olli lohkas ja katos saman tien paikalliseen. Sanotaan että jos tyypillä on diabetes, se ei sais sammua. Olisko sitten siitä taas ollu kyse, kun mä näin kuolinilmoituksesta, että se oli delannut Sortavalassa. Mitä se siellä teki? Ehkä insuliini unohtui, tai jotain muuta vastaavaa.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

3.2. Anniskelun aikarajat

3.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Ravintoloille ja muille anniskelupaikoille on määritelty tietyt varsin yhtenäiset aikarajat. *Alkoholipolitiikka 2000* -työryhmässä on kiinnitetty huomiota siihen, että sellaisina ne itse asiassa edellyttävät ihmisiltä samanlaista päivärytmiä. Näinhän ei kuitenkaan ole, etenkin suurissa kaupungeissa. Tasapuolisuuden vuoksi palveluja olisi siis hyvä olla saatavilla kaikkiin vuorokauden aikoihin. Ravintoloiden osalta tilanne on selkeimmin kehittynyt aiemmasta ja nykyinen aukiolo- ja anniskeluaika on jo varsin lähellä tätä monipuolisuutta; vähittäismyynnissä vastaavaa muutosta ei ole tapahtunut.

Onko aukiolo- ja anniskeluaikojen monipuolistaminen palvelujen saannin tasapuolisuuden takaamiseksi sitten miten olennainen asia - ja mitä siitä käytännössä seuraisi? Työryhmän kannanotoissa oli selvästi kaksi polkua. Toisaalta haluttiin korostaa, että alkoholi on päihde ja erityishyödyke, jota on tarpeen jollakin tavoin myös kontrolloida. Toisaalta taas sille ei haluttu määrittää mitään tällaista erityisluonnetta ja -asemaa, vaan toimia sen suhteen kuten muidenkin hyödykkeiden ja palvelujen.

Ensinmainitussa ajattelutavassa rajoitettuja aukioloaikoja – etenkin vähittäismyynnissä - pidettiin hyvänä asiana, koska ympäri vuorokauden tapahtuvan myynnin estäminen on varsin toimiva tapa rajoittaa kulutusta ja haittoja (oluttahan esimerkiksi saa vähittäismyynnissä anniskella päivittäin vain klo 7.00 - 21.00). Jälkimmäisen ajattelutavan mukaan alkoholia voisi saada ostaa 24 h-periaatteella eli mihin aikaan tahansa.

Nykyistä käytäntöä saada ostaa keskialutta myös sunnuntaisin pidettiin työryhmässä ihan perusteltuna asiana. Työryhmässä pohdittiin ajatusta että Alkokin alkaisi monen muun toimijan tapaan palvella asiakkaitaan myös sunnuntaisin.

Aikarajojen poistaminen merkitsisi vastuun siirtymistä ravintoloille, kaupoille ja muille anniskelupaikoille. Pohdittiin mihin se käytännössä johtaisi ja arvioitiin, että kaupat eivät kuitenkaan jäisi nykyistä pidemmäksi ajaksi auki vain pelkän alkoholin takia.

Rane

Rane oli mahakas mies jo nuorena, vähän simppelempi mutta antelias. Sen kämppää käytettiin juominkeihin, kun ei meillä pienemmällä nösseillä vielä ollut mitään omia mesteja. Yksiön seinällä oli mahtavan värinen Jimi Hendrix –juliste, sellanen megakokoa, Jimillä oranssi röyhelöpaita päällä ja punanen huivi pään ympärillä ja kitara kohti Saturnusta. Siitä kuuli musiikin kun katto pelkkää kuvaa. Rane oli tehnyt yksioista kaksion tunkemalla valtavan vesisängyn keittiöön. Mitäs keittiön pöydällä olis tehnyt kun ei ollut ketään kokkaamassa. Me käytettiin Ranen vesisänkyä kutupaikkana. Rane makas aina tyynenä sohvalle bissepullo ison magen päällä. Naisista se ei paljon jaksanut puhua, ei kai sillä ikinä oikeen käynyt flaksi. Myöhemmin se kääntyi makrobiotikoksi ja kokeili yhtä ja toista outoa meininkiä. Vähätkin kaverit kaikkos. Lopuksi se veti ittensä jojoon.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

3.3. Promillerajat

3.3.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Suomen liikenteessä nykyisin käytössä olevaa 0,5 promillen rajaa pidettiin työryhmässä perusteltuna, vaikka joissakin maissa raja onkin matalampi (0,2) tai korkeampi (esim. 0,8). Pohdittiin olisiko 0,8 promillen ylittävälle tasolle tarpeen saada jokin selkeä asteittain koveneva rangaistusasteikko; tällaista ei kuitenkaan laajemmin pidetty tarkoituksenmukaisena. Vaikka ihmiset monesti ovatkin jo oppineet laskemaan alkoholin palamisaikeja, niin monen noudattamaa käytäntöä jättää oma auto aina pois kapakkareissulle lähtiessä – ja käyttää julkisia kulkuneuvoja - pidettiin silti hyvänä ja selkeänä. Työryhmä korostaa sitä perusperiaatetta, että liikenne tulee pitää

alkoholittomana ympäristönä; pikkupromilleista (alle nykyisen 0,5 promillen) ei pidä silti alkaa rankaisemaan, koska niillä ei käytännössä ole merkittävää liikenneturvallisuutta heikentävää vaikutusta. Vastaavalla tavalla voidaan suhtautua myös esimerkiksi työpaikkojen alkoholiriskeihin.

3.3.2. Lähdekeskustelua

Promillerajojen tai prosenttimäärien muutokset ovat kikkailua, jos yleinen asenne on suvaitseva.

Pikku-Makkonen

Pikkubroidista olis ehdottomasti tullut jotain, se oli ihan pikkubroidiportaan absoluuttista valiojoukkoa. Niiden luokan kiltsit oli kaikki ihan lämässä siihen. Pikkubroidi oli sellanen josta mimmit sano että ”lutunen”, eikä pikkubroidille mennyt kaikki ihailu kupoliin, vaan se oli redi jätkä, sellanen kun leffoissa, joka tietää mikä on oikeen ja mikä väärin, vähän niin ku jossain Hyvissä pahoissa ja rumissa, Ennio Morriconen musa vaan soi ja äijät ottaa mittaa kunniasta. Joka tapauksessa, tyyliä pikkubroidissa riitti. Se näytti aina hyvältä, vaalee fleda oli vähän taipuisa, mikä tahansa villapaita sillä oli päällä niin se näytti jotenkin urheilulliselta. Punteja me nostettiinkin yhdessä sen kanssa, toinen varmisti toiselle, ei se mua päihittänyt mutta alkoi kuitenkin haba vähän hahmottua. Me oltiin sinä juhannuksena Padasjoella koko remmi, siellä oli Hurriganesin comeback ja paljon asiallista ryhmää muutenkin. Jotain älytöntä riitaa siinä sitten tuli pikkubroidin ja jonkun jurrisen junttikundin välille, se alkoi ihan nahisteluna, mutta sitten se uhoaminen kasvoi, ja ne alko heitellä toisiaan flindoilla ja kaimella. Toinen sai pikkubroidin selälleen ja pudotti ison stemun sen rintakehän päälle. Eihän se tarkottanut tappaa tietenkään. Broidi kuoli sairaalassa samana yönä.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

4. Alkoholin saatavuudesta ja hinnasta

Saatavuuden rajoittaminen ja korkea hinta olleet perinteisiä rajoittavan alkoholipolitiikan työvälineitä. Alkoholijärjestelmä ja –politiikka on muuttunut mutta kysymykset jakelujärjestelmästä, ikärajoista, aukioloajoista ja hintatasosta ovat edelleen ajankohdittaisia. Alkoholipolitiikkaa ei voi tehdä ottamatta näihin kysymyksiin jotakin kantaa.

4.1. Jakelujärjestelmä

4.1.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmä keskusteli moneen otteeseen jakelujärjestelmästä, erityisesti monopolista ja sen roolista. Työryhmällä oli tässä kysymyksessä erilaisia

mielipiteitä ja vähintäänkin kaksi mahdollista etenemispolkua: (1) säilyttää nykyinen vähittäismyyntimonopoli ja jakelujärjestelmä ja - jos tarpeen - niin vahvistaa sitä edelleen vallitsevan alkoholipoliittisen peruslinjauksen suuntaan tai (2) lakkauttaa Alkon vähittäismyyntimonopoli ja rakentaa jakelujärjestelmä sen pohjalta.

Työryhmä kiinnitti huomiota siihen että monopolista - ja nykyisestä jakelujärjestelmästä yleensäkin - ei oikein ole olemassa niitä selkeästi puolustavia todisteita. Se on valittava puute tilanteessa, jossa erityisesti monopolin oikeutus on kerta toisensa jälkeen asetettu kyseenalaiseksi.

Toisten mielestä Alkon monopoli – niin aiempi kuin nykyinen vähittäismyyntimonopolikin - on osoittautunut vähintäänkin ”parhaaksi ratkaisuksi tällä hetkellä”; toiset taas pitävät nykyistä vähittäismyyntimonopoliakin moderniin yhteiskuntaan sopimattomana. Oltiin asiasta sitten mitä mieltä tahansa, tulevia ratkaisuja varten on joka tapauksessa tarpeen pohtia perusteellisesti mitä tapahtuu, jos Alkon vähittäismyyntimonopoli säilytetään, ja mitä jos sekin puretaan. Alkolla on suomalaisessa alkoholipolitiikassa yhä niin suuri symbolimerkitys, että tätä kysymystä ei voida sivuuttaa missään keskustelussa.

Arviota monopolista ja jakelujärjestelmistä voi lähteä rakentamaan tarkastelemalla niihin vuosikymmenien aikana tehtyjä muutoksia. Muutokset ovat olleet luonteeltaan liberaalisovia, ts. niillä on mm. vapautettu keskiolut, pidennetty ravintoloiden aukioloja, sallittu huoltamomyynti ja tuotu alkoholi vahvasti sellaisiin ympäristöihin, jotka aiemmin olivat varsin alkoholittomia (kuten urheilu- ja vapaa-ajantapahtumat). Joka kerta, kun näitä liberaalisovia muutoksia on tehty, niin sillä on ollut kulutukseen ja haittoihin suuri merkitys - ja nimenomaan negatiiviseen suuntaan eli kulutus ja haitat ovat todistettavasti lisääntyneet (vaikkakin osin myös laajempien yhteiskunnallisten muutosten tukemana). Nämä havainnot tukevat perinteisen ja nykyisen monopolin ja jakelujärjestelmän oikeutusta sekä varovaisuutta niissä tehtäviin muutoksiin.

Toisaalta voidaan kiinnittää huomiota siihen, että Alko vastaa nykyisellään vain 40 %:sta alkoholin myynnissä. Alkon monopoliaseman lakkauttaminen ei siten todennäköisesti johtaisi olennaiseen lisäykseen alkoholin kulutuksessa – joka on yksi keskeisimmistä monopolin säilyttämiseksi esitetyistä perusteista.

Arviointia voi tehdä myös Alkon perustehtävän näkökulmasta. Alkon perustehtävänä on hillitä ja rajoittaa alkoholin kulutusta ja siten vähentää alkoholihaittoja (huume politiikan kielestä lainaten kyse on siis *harm reduction* -politiikasta). *Alkoholipolitiikka 2000* –työryhmän keskusteluissa on todettu, että tämä perustehtävä pitäisi ottaa edelleen vahvasti huomioon. Nyt kuitenkin jotkut alisteisemmat tehtävät ovat nousseet varsin merkittäviksi, mikä taas on johtanut siihen, että *vapaus* painottuu *vastuuta* enemmän. Alkon erityisyys - ”vastuullista alkoholikauppaa vuodesta 1932” - uhkaa näin kadota. Jos näin kävisi, Alko tekisi itsensä vähitellen tarpeettomaksi.

Alkon pitäisikin tässä mielessä keskittyä nyt enemmän palvelujensa sisäiseen laatuun eikä laajentumaan ulospäin, asiakaskuntaan - kuten se viime aikoina on mm. markkinaratkaisuisaan tehnyt. ”Hyvien lammassiinien” mainostaminen voisi perustehtävän näkökulmasta olla enemmänkin viinikauppiaitten kuin Alkon tehtävä. Alkossa taas voisi myymälän sisällä olla nykyistä laajempiakin toimintoja, esimerkiksi maksullisia maisia tai *ruoka ja viini* -esitteitä.

Jos Alkolla ei olisi jatkossa enää vähittäismyyntimonopolia, siitä tulisi vain yksi toimija vapailla markkinoilla olevien lukuisten muiden toimijoiden joukossa. Tämä voisi merkitä sen toiminnan lakkautumistakin. Työryhmässä toivottiin, että ratkaisujen tekijät ja kannattajat ymmärtäisivät tämän realiteettina, samoin kuin sen, että se ei merkitsisi käytännössä vain viinien vaan samalla *kaikkien alkoholijuomien* siirtymistä päivittäistavarakauppoihin. Jos taas Alkon roolia päinvastoin vahvistetaan nykyisestä, niin se voisi merkitä sunnuntaimyynnin aloittamista tai sellaista Alkon ja päivittäistavarakauppojen käytännön lähentymistä, että Alkon myymälöitä aletaan perustaa yhä enemmän päivittäistavarakauppojen sisään. Tämä toisi tosin samalla uusia jännitteitä vaikuttamalla kauppaketjujen keskinäiseen kilpailuun siitä kuka tai ketkä noita myymälöitä oikein itselleen saisivat.

Eri juomaryhmien osalta työryhmässä pohdittiin ensinnäkin ajatusta siirtää keskiolut takaisin Alkoon ja esimerkiksi lanseerata uutta 3,5 %:sta olutta päivittäistavarakauppoihin (ajatatus, joka esitettiin myöhemmin myös kansallisen terveydenhuoltoprojektin raportissa keväällä 2002). Pohdinnan motiivina oli arvioida voitaisiinko näin alentaa kokonaiskulutusta ja humalahakuista juomista. Samoin pohdittiin, tulisiko keskioluen myynti siirtää pois huoltamoilta, koska se antaa väärän viestin alkoholin ja liikenteen suhteesta. Alkoholin huoltamomyyntihän on varsin harvinaista monissa sellaisissakin maissa, joissa vähittäismyynti muuten on varsin vapaata.

Viinien vähittäismyynnin osalta työryhmä arvioi, että viinivalikoima ei välttämättä heikkenisi vaikka viini olisi ruokakaupassa. Tällaisella argumentillahan viinien päivittäistavarakauppamyyntiä on usein vastustettu. Vastakkaisia esimerkkejä löytyy monista maista joissa viinit ovat ruokakaupoissa.

Työryhmä pohti jonkin verran myös alkoholin ulosmyyntiä ravintoloista. Jos nykyinen monopolijärjestelmä purettaisiin, niin ravintolastakin todennäköisesti saisi myydä alkoholia ulos jollakin järjestelyllä.

Yhtenä keskeisenä elementtinä jakelujärjestelmässä ja sen kehittämisvaihtoehdoissa on kyse vastuun osoittamisesta, eli siitä, miten viime aikoina paljon puhuttu alkoholielinkeinon omavastuu loppujen lopuksi toimii.

Yleisesti ottaen on tarpeen ottaa huomioon myös jakelujärjestelmän sosiokulttuurinen toimintaympäristö ja sen muutostrendit. Kiintoisa kysymys on esimerkiksi se, mikä kulttuurinen ero on taustalla kun perinteisissä viinimaissa alkoholin kulutus laskee hyvinvoinnin lisääntyessä, mutta esimerkiksi pohjoismaissa käy päinvastoin. Työryhmän mielestä ratkaisevana tekijänä on pitkän ajan kuluessa muotoutunut juomistapa asenneilmastoineen. Se vaikuttaa myös haittojen määrään ja luonteeseen. Työryhmä pohti, olisiko määriteltävissä jokin luonteva taso, jossa kansalliset hyödyt ja haitat olisivat optimaalisia.

Joka tapauksessa alkoholi on sellainen aine, ja sen käyttö sellainen sosiokulttuurinen ja kansanterveydellinen häirtatekijä, että sitä on jollakin tavoin hyvä kontrolloida. Ajankohtaisena haasteena on selvittää, missä tilanteissa ihmiset yleensä vähentävät tai lisäävät kulutusta, tai muuttavat juomistapojaan. Vastaukset voivat löytyä esimerkiksi työelämän ja perhe-elämän tyyppisiltä arjen areenoilta. Aiempaan verrattuna näitä aree

noita on tarkasteltava osana kansainvälistymisen mukanaan tuomaa samanlaistumista sekä nykyiseen yhteiskuntaan liittyvää moninaistavaa pirstoutumista.

4.1.2. Lähdekeskustelua

Keskustelua jakelujärjestelmästä tehdään varsin pitkällä aikajänteellä sekä monella periaatteellisella ja arkikäytännön tasolla.

Valtiovalta halusi aikanaan kieltolain jälkeen irrottautua alkoholipolitiikasta ja valta annettiin Alkolle ja sen hallintoneuvostolle. Nykyisin tuo vuoden 1932 malli on jo purettu. Vuoden 1932 jakelujärjestelmä oli aikanaan jo varsin vapaa, joskin silloin harrastettiin mm. ostajaintarkkailua. Vuoden 1959 viinikampanjalla käynnistettiin itse asiassa nykyisenkaltainen alkoholipolitiikka. 1970-luvun alussa kasvaneet alkoholihaitat johtivat toimenpiteiden tiukentamiseen. 2000-luvulla korostuvat tukevat eivätkä niinkään rajoittavat keinot.

Alkoholin kulutus ja haitat korreloivat siten, että mitä suurempi kokonaiskulutus sitä enemmän suurkuluttajia; ja kulutuksen kaksinkertaistuessa haitat nelinkertaistuvat (vrt. esim. Helsinkiä ja Vaasaa). Helsinki on hyvä koelaboratorio osoittamaan mitä koko Suomessa tulee tapahtumaan hinnan laskiessa (ostovoimahan on nyt lisääntynyt Helsingissä) ja saatavuuden parantuessa (Helsingissä on eräs maailman tiheimmistä anniskeluverkostoista).

Tehtyjen toimenpiteiden tarkoituksena on ollut kulutuksen kasvun hillitseminen tai ainakin muuttaminen parempaan suuntaan. Monet ravintoloiden toiminnassa tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin heikentäneet vastuullisen anniskelun mahdollisuuksia. Alkoholijuomien myynti on ravintoloiden ohella erityisen tärkeää lähi- ja laatikkokaupoille sekä (etenkin viikonloppuina) kioskeille ja huoltoasemille. Humalaisille anniskellaan ja myydään melko yleisesti, mutta alaikäisille myynnin suhteen halutaan olla tarkkoja. "Tuplien" myynti on ravintoloissa valitseva käytäntö. Yksintyöskentely nähdään ravintoloissa työturvallisuuskysymyksenä ja siihen suhtaudutaan ristiriitaisesti. Henkilökunnan vähyyys on laatikkokaupoissa ja Alkoissa ajoittainen pulma valvonnan kannalta katsoen. Ravintolahenkilökunta ei halua lyhentää nykyisiä aukioloaikoja. Ravintolat välttävät poliisin apuun turvautumista siitä ravintolalle aiheutuvien merkintöjen takia.

Tilanne on sellainen, että joka ilta alaikäisiltä otetaan talteen noin 15 henkilöpaperia. Poliisi ei tee käytännössä mitään, koska lain mukaan henkilöpapereita ei saa ottaa pois; se tehdään silti ja ne viedään poliisille - joka palauttaa ne asianomaisille. Paperit tarkistetaan vaikka tiedetään, että ratsian tullessa nuoret heittävät väärät henkilöpaperit pois ja istuvat paikallaan ilman papereita; ravintoloitsija on silloin vaikeuksissa. Jos kyseessä on pikkujuttu poliisi ei viitsi edes tulla paikalle. Joskus samaa ihmistä tarkastetaan vaikka neljästikin samana iltana.

Alaikäisille ei saa anniskella, mutta ravintola voi päättää päästetäänkö heidät sisään. Nuorten päästäminen ravintolaan on vaikea asia, koska lain mukaan se ei sinänsä ole lainvastaista. Pulmana on, että papereita väärennetään tai sitten mennään kaverin paperilla.

Viidesosa 15-vuotiaiden poikien alkoholihankinnoista tapahtuu kaupassa, kioskissa, huoltamolla, baarissa tai ravintolassa. Ikäryhmää ajatellen on huomattava, että mitään ns. skidibailuja ei ole tarjolla.

Kaikki asiakkaat videoidaan, ja paperit tarkistetaan että olisi mustaa valkoisella. Oikeusturvan kannalta tilanne ei ole kunnossa; onhan naurettavaa, että täytyy videoida. Henkilökorttijärjestelmä mättää.

Siinä ostoskeskuksessa on 10 pubia, joista yksi on sellainen että sinne voi mennä; toisessa ostoskeskuksessa on 5 pubia - aivan liikaa, koska kukaan ei ehdi valvoa niitä. Lisäksi on pimeitäkin anniskelupaikkoja. STTV:hen ei tämä viesti kuitenkaan kuulu, eikä poliisikaan mene sinne paitsi jos joku tapetaan; verottajakaan ei mene kun kyseessä ei ole tarpeeksi iso juttu. Asia kuuluisi lääninhallituksen valvontaan, mutta heillä on vain 2 - 3 tarkastajaa ja hekään eivät ehdi. Elinkeino voisi katsoa itseään peiliin, samoin viranomaiset. Jossakin on mennyt liian pitkälle.

Asioihin kyllä puututaan, vaikka muuta väitetään. Elintarvikekioskeja esimerkiksi on suljettu.

Oluen vapauttaminen R-kioskeihin saattoi olla virheratkaisu.

Alkoholi on melkoinen työllistäjä - lähes 40 000 henkeä- kun mukaan lasketaan ravintolat, kaupat ja teollisuus. Yhdistävä uhkatekijä on aika jolloin rajoitukset häviävät EU:ssa. Viro on todellinen uhkatekijä siellä olevan alhaisen hintatason takia. Verotulot pienenevät kun työllisyystilanne huononee, mutta valtiovarainministeriö ei näytä ymmärtävän tätä. Toinen uhka - nimenomaan työllistämisen kannalta - on nettikauppa. Saatavuuden rajoittamisella voisi pitää kulutuksen kurissa. Verotuksen sopeuttaminen on kuitenkin tärkeintä.

Pienille yrityksille ovat liian nopeat muutokset ongelmallisia.

Ei ole hyvä, jos kauppa siirtyy porttikonkeihin.

Jakelujärjestelmästä ei voi osoittaa mitään erityistä ongelmakohtaa.

Ravintolakulttuuri on etenkin kansainvälisesti paljon muutakin kuin alkoholia - se on mukavaa seuraa, tanssia, ohjelmaa, hyvää musiikkia, maukasta ruokaa ja ennen kaikkea viihtymistä seurassa tai yksinään. Ravintoloiden lisäksi on yleensäkin kysymys niistä puitteista mihin voisi mennä viikonloppuna klo 23 syömään perhepiirissä, yhdessä murrosikäisten lasten kanssa. Nyt ravintolakulttuurimme on suunnattoman alkoholikeskeistä, koska viinanmyynnillä ei Suomessa pysy hengissä ilman suurkuluttajia.

Yhtenä vahvana teemana on ollut kysymys viininmyynnin laajentamisesta ruokakauppoihin.

Koska Suomi joutuu joka tapauksessa luopumaan säännöstelystään, olisi hyvä aloittaa totuttelu jo mahdollisimman pian. Alkoholin hintaa voisi laskea asteittain joka vuosi, että kuluttajat tottuvat ajatukseen halvemmista hinnoista. Miedot alkoholijuomat (viinit, liköörit yms) tulisi saattaa maitokauppoihin ja kioskeihin, näin saataisiin entisestään ohjattua ihmisten alkoholitottumuksia miedompaan suuntaan. Väkevät voisi vapauttaa vasta, kun ihmiset ovat tottuneet mietojen saatavuuteen.

Viininmyynti elintarvikekaupassa ei ole tarpeellista ja aiheuttaisi lisäongelmia. Sitä ei nykyisin edes haluta yhtä paljon kuin aiemmin. Alkon valikoima, hinnat ja palveluverkko on hyvä ja kehittynyt myönteiseen suuntaan. Alkon asemaan muutos toisi heikennyksiä ja kulutus ja haitat kasvaisivat entisestään.

Myös uudet viinitilat ovat nousseet keskustelulistalle...

Viinitilat ovat meillä uutta. Nykyisin on vajaa 50 toimivaa tilaa, osa pienempiä ja osa suurempia. Osa on matkailuyrityksiä joihin viinituotantokin kuuluu. Viinitilat ovat perheen matkailukohteita, joissa neuvotaan kulttuuria. Tilat saavat myydä omia, alle 13-prosenttisia viinejä mukaan. Tuotteista 99 % myydään suoraan ulos; kolme tilaa myy tuotteitaan Alkolle. Tämä oikeus perustuu eduskunnan päätökseen. Hyötynä on mm. se että maaseutu pysyy näin asuttuna. Viinitilat nostavat kokonaiskulutusta 400 000 litralla vuodessa. Ne eivät kuitenkaan ole lisänneet haittoja; järjestyshäiriöt esimerkiksi ovat hyvin harvinaisia. Tilanne on itse asiassa päinvastainen. Alussa pelättiin että maaseutu alkoholisoituu lopullisesti, mutta kyläjuopot eivät käy näissä paikoissa.

Ei ole vakuuttavaa että kotimaisen viinin valmistajat voivat myydä tuotteita suoraan kuluttajille myös sunnuntaisin, vaikka muutoin vallitsee vähittäismyynnimonopoli.

On hyvä edistää viinitiloja; niistä on saatu hyviä kokemuksia. Tilaviinien anniskelua ja myyntiä koskevia säännöksiä voitaisiin harkita helpotettaviksi, koska sillä voitaisiin lisätä kotimaisten viinien osuutta, matkailua ja maaseudun elinvoimaa.

- ja tietysti aina keskustellaan alkoholimonopolista...

Juominen jatkuu yksilötasolla monopolista huolimatta eli nykyinen monopoli ei ehkäise ongelmia. Alkon roolia on nykyisin vapautettu ja sen toiminta on bisnestä. Koska toiminta on bisnestä Alkon hallintoneuvosto pitäisi uusia.

Alko ei pyri laajentumaan Suomen ulkopuolelle. Myöskään tavaroiden kotiinkuljetuksiin ei lähdetä mukaan eikä Alkon palveluja järjestetä muiden toimijoiden kautta, myymällä konsepti jollekin yksityiselle. Erikoisliikkeissä vapailla markkinoillakaan ei haluta toimia. Muuten kyllä yhteyksiä voidaan järjestää uudella tavalla, esimerkiksi netissä. Jos viiniä alettaisiin myydä ruokakaupoissa se merkitsisi Alkon myymälöiden vähentämistä puoleen nykyisestä. Kunnanvaltuustoilla on päätösvalta sijoituksista. Katteilla on merkitystä, ei vain veroilla.

Alkoholin jakeluverkko ja valikoima ovat nyt Alkon kautta laajempia kuin mihin vapaa kilpailu antaisi mahdollisuuden.

Jakelujärjestelmän kehittämiseksi tehdään myös toimenpide-ehdotuksia...

Ratkaisu ongelmaan olisi elintarvikeliikkeissä myytävän alkoholin laimentaminen 4,7 %:sta 3,5 %:iin; sillä voitaisiin saavuttaa 20 % lasku alkoholinkulutuksessa (vrt. Ruotsin kokemukset).

Ohuen alkoholipitoisuuden alentaminen voisi olla hyvä ratkaisu, mm. lasten suojelemiseksi.

Teollisuuden mielestä myös väkevien juomien tuotetietous pitäisi sallia internetissä ja yritysasiakkaille.

Vastuullisen anniskelun ja myynnin tukemiseksi tarvittaisiin jatkossa ensinnäkin lisää alkoholitarkastajakäyntejä, ja alalle tulon kynnystä pitäisi harmaan talouden takia nostaa. Täydennyskoulutusta tarvitaan sekä ravintoloissa että kaupoissa. Anniskeluvastaavan vuoden kokemusvaatimusta pidetään liian lyhyenä. Elinkeinojen omista toimintamuodoista ovat tärkeitä mm. henkilökunnan palaverit, esimiesten tuki sekä – kaupoissa ja ketjuravintoloissa – toimintapolitiikat. Kauppojen omavalvontaan suhtaudutaan myönteisesti, mutta se ei saisi olla liian byrokraattista; konkreettisimmin omavalvonta toimii Alkossa. Elinkeinot uskovat, että mainonnalla ja valistuksella voitaisiin vaikuttaa myönteisesti suomalaisten tapaan käyttää alkoholia. Teollisuus olisi valmis osallistumaan sellaiseen mainontaan ja valitukseen, jolla edistetään alkoholin kohtuukäyttöä, mutta viranomaiset puolestaan suhtautuvat näihin vaikutusmahdollisuuksiin varauksellisesti ja painottavat enemmän sanktioiden voimaa. Ikärajojen tarkistamiseksi asiakkailta voitaisiin kelpuuttaa vain viralliset henkilötodistukset ja alaikäisille anniskelusta tulisi voida antaa myös henkilökohtaisia rangaistuksia. Urheilun ja alkoholin kytkentä olisi purettava eli esimerkiksi urheilijoiden ja muiden nuorison ihailmien henkilöiden käyttöä mainonnassa voitaisiin ehkä rajoittaa nykyisestä. Viinit voitaisiin tuoda ruokakauppoihin jos kontrollia samalla lisätään.

Ravintolaelämän ulkopuolella suuri osa suurkuluttajista hakee alkoholinsa sieltä missä se on halvinta ja helpoimmin saatavissa. Haittojen vähentämiseksi olisikin suotavaa, että yhteiskunta antaisi ohjausta vapaaehtoiselta pohjalta ja laajassa yhteisymmärryksessä – ja niin ettei kuvitella että haittoja voitaisiin vähentää saatavuutta parantamalla ja siten myös kulutusta lisäämällä.

Kouluissa tarvittaisiin viinikursseja, joilla opetettaisiin miten viiniä käytetään.

Voisi olla myös mahdollista pohtia alkoholimainontaa niissäkin tilanteissa, joissa STTV ei ole edes asiaan puuttunut.

Valvonta ei ole ongelma. Ongelma on perheissä jotka voivat huonosti. Tehkää sille jotakin!

Halvemman alkoholin saamisen suhteen ei saa ummistaa silmiä vaan vastattava haasteeseen vaikuttamalla aktiivisesti yhteiseen EU-politiikkaamme. Yhdessä Ruotsin kanssa on yritettävä saada EU tarkentamaan alkoholipolitiikkaansa enemmän sosiaali- ja terveyspolitiikan mukaiseksi. Lisäksi yhdessä Itävallan ja Saksan kanssa on painotettava sitä, että alkoholijuomien tuonti kolmansista maista voitaisiin käsitellä irrallaan sisämarkkinasäännöistä myös vuoden 2004 jälkeen. Kaikista tärkeintä on kuitenkin valmistautuminen hinnanalennukseen nykyisen mallin mukaisella ehkäisevällä kansallisella alkoholipolitiikalla.

Iso-Makkonen

Mä kattelin tota touhua koko nuoruuteni, mutsin vollaamista ja kaikkea. Oli se aika rankkaa mutta miehekäs mies selviytyy. Mä oon nykyään duunissa Maunulan yläasteella tarkkiksen maikkana. Skidit diggaa meikäläistä, mä tiedän miten niille puhutaan. Mulla on kaks tenavaa himassa, ratkes vapaa-ajanvietto-ongelmat kertaheitolla. Me asutaan muijan kanssa rivarissa, se on hyvä mesta

tenaville kun on oma piha. Mä leikkasin fledankin lyhyeks viimein. Kaikki on ihan jees.

Ote Riina Katajavuoren novellista *Iso-Makkonen ja kaveripiiri*

4.2. Tulevan alkoholipolitiikan reunaehdot: verot, hinta ja vuosi 2004

4.2.1. Työryhmän omat pohdinnat ja johtopäätökset

Työryhmän mielestä alkoholin korkea verotus on Suomessa uhka alan elinkeinolle. Jos mitään veroalennusta ei tehtäisi niin harmaa talous lisääntyisi. Nykyistä varsin korkeaa verotusta on siis välttämätöntä alentaa tulevien muutosten edessä. Suomen ei kuitenkaan näillä näkymin tarvitse tehdä mitään suuria alkoholiverotuksen muutoksia. Pienellä alennuksella kulutus kasvaisi, mutta se tapahtuisi kuitenkin pääasiassa tilastoidun kulutuksen kautta ja siten hallitusti. Eikä Suomi voi joka tapauksessa poiketa kovin paljon lähimaiden verotustasosta.

Vuonna 2004 tapahtuva tuontisäännösten muutos ei työryhmän mielestä ole käytännössä kovin merkittävä asia. Yleensä on viitattu ennenkaikkea Saksasta tapahtuvaan alkoholin tuontiin, mutta työryhmä ei pidä sitä käytännössä realistisena haasteena suomalaiselle alkoholiverotukselle. Sen sijaan Viron todennäköinen EU-jäsenyys vuonna 2004 vaikuttaisi enemmän. Tässäkin on tosin huomattava, että Viro on jo nyt nostamassa omia verojaan. Vaikutus jäänee muutenkin jonkin verran aiemmin arveltua pienemmäksi, koskien ensisijaisesti siirtymäkautta sekä väkeviä alkoholijuomia. Matkustusvolyyymi Suomen ja Viron välillä on joka tapauksessa varsin suuri: nykyisellään noin 30 000 matkustajaa päivässä ja 7 miljoonaa matkustajaa vuodessa.

4.2.2. Lähdekeskustelua

Verot ja hinta puhuttavat aina; mikä on liikaa ja mikä liian vähän ja mitkä ovat vaikutukset?

Fiskaalinen puoli on aina ajanut kasvatustyön edelle. Tämä näkyy selvästi mm. valtion vakavana ja erittäin lyhytnäköisenä huolestumisena verotulojen suhteen ja siinä kuinka väistämättömät muutokset jätetään aivan viime tippaan ennen tuonnin vapautumista EU-maista. Tällöin muutos tulee olemaan romahdusmainen ja kärjistää haittoja entisestään, sen sijaan että se olisi ollut pitkäjänteinen ja hallittu.

Alkoholiveroa ei tule alentaa, sillä ainoat kulutustasoon ja haittoihin vaikuttavat tekijät ovat hinta ja saatavuus.

Alkoholipolitiikan on oltava vakuuttavaa ja johdonmukaista. Ei ole kuitenkaan vakuuttavaa että alkoholia myydään matkustajille kokonaan verovapaasti, kun verotus muuten on kohtalaisen kireää.

Vuosi 2004 ja Viron EU-jäsenyys – siinä kaksi lähivuosien isoa teemaa...

Vuoden 2004 merkityksestä ei ole olemassa mitään yhtenäistä käsitystä. Tiukan alkoholipolitiikan aika on kuitenkin Euroopassa ohi. Se mitä vuonna 2004 tapahtuu ja mistä ollaan yksimielisiä on lähinnä se että matkustajatuonti lisääntyy, väkevien osalta 2003 alkaen ja Ruotsissa nopeammin kuin Suomessa. Näkemuseroja on sen suhteen mitkä ovat muutosten todelliset vaikutukset. Jos niin halutaan ajatella niin Saksasta kannattaisi jatkossa tuoda väkeviä, viinejä Tanskasta - tai ehkä ei mistään - ja olutta ehkä Ruotsista. Kulutustason muutoksista on tehty skenaarioita; nousu on ehkä vuoden 1996 8,3 litrasta vuoden 2004 9,6 litraan. Tilastoimaton kulutus on jatkossa arviolta nykyistä vähäisempää. Matkustatuonnin kasvulla on kuitenkin peloteltu liikaa. Jos veroja alennetaan niin kulutus ja haitat kuitenkin lisääntyvät ja verotulot vähenevät.

Vaikka vuoden 2004 alusta voidaankin hakea yli 200 litraa alkoholijuomia toisesta EU-maasta, sillä ei ole Suomen kannalta merkitystä; vaikka 100.000 suomalaista hakisi kukin sata litraa olutta vuodessa Saksasta oluen kulutus lisääntyisi vain noin 3 %. Ainoa ongelma tässä suhteessa voi olla Viron mahdollinen EU-jäsenyys. Vuoden 2004 suhteen ei siis ole koettavissa mitään hätää.

Olisi purettava turha dramatisointi vuoden 2004 ympäriltä, koska lisääntyneiden turistituomisten uhka voidaan purkaa suhteellisen lievin veronalennuksin.

Vuosi 2004 on myytti, jonka nojalla on vain vaadittu verolievityksiä. Tuntuvaan suhteellinen verojen alennus ei tuottaisi niin suuria alennuksia oluen ja viinien hintoihin, että sillä olisi olennainen merkitys markkinoiden toimintaan. Väärinkäytöksiä on odotettavissa ennen kaikkea laittoman myynnin lisääntymisenä. Sen osalta on mahdollista sopia niistä rajoista, joiden ylittämisen katsotaan merkitsevän laitonta liiketoimintaa – ja sellaiseen taas voidaan puuttua normaalin rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän puitteissa. Yleisesti ottaen tilanne näyttää siis olevan kunnossa - ja ”silloinhan ei kannata puoskaroida jos potilas ei valita”.

Alkoholijuomien myynnin liberalisointi EU:n tuontimääräysten mukaisesti on toteutettava asteittain; ts. lisättyjä tuontikiintiöitä on nostettava asteittain samalla kun alkoholin hintatasoa asteittain lasketaan vuoteen 2004 mennessä. Koska suurten muutosten tuleminen on jo etukäteen tiedossa nyt olisi työskenneltävä edessä olevaa kulutuksen räjähtämistä vastaan.

... ja niihin liittyy myös kysymys harmaasta tuonnista

Salakuljetuksella on pitkä historia. Se on kuitenkin ollut maltillista kieltolaista aina 1990-luvulle saakka. Venäjän ja Viron rajojen avautuminen oli salakuljetuksen kannalta iso juttu. Panimotkin joutuivat maksamaan miljoonia markkoja hämärille ostajille, jotka olivat vieminään tuotteita ulkomaille mutta eivät vieneetkään vaan tuotteet päätyivät kotimaahan. Takavarikot olivat aiemmin noin 10.000 litraa, mutta EU-jäsenyyden myötä ne ovat kymmenkertaistuneet. Salakuljetettu määrä on kaikkiaan arviolta 1-1,5 miljoonaa litraa.

Pimeät markkinat ovat jatkuvasti vahvistuneet. Järjestäytynyt rikollisuus on tullut mukaan ja kilpailu huumeiden kanssa alkanut. Aikanaan ensimmäinen huumeaalto katosi keskioluen vapauttamiseen; nyt alaikäisten mahdollisuus saada alkoholia on osaltaan estänyt huumeiden käyttöä. Tosin sakotuskäytännön myötä huumeiden käyttö rinnastuisi yhä enemmän kadulla juopotteluun eikä olisi enää mikään iso juttu. Tupakka tuli salakuljetuskuvioihin vähän muita aineita myöhemmin ja on nyt lisääntymässä, koskien Venäjää ja kaikkia Baltian maita.

Salakuljetus on kannattavaa, koska jopa 80 % tavarasta voi jäädä tulliin ja kannattavuus säilyy silti. Olutta tai viiniä ei varsinaisesti salakuljeteta, vaan lähinnä pirtua; sen osuus on 65-90 %. Ruotsissa puolestaan ongelmana on viskin salakuljetus. Järjestelmä toimii siten, että salakuljettajat tuovat tuotteet ”pakettiautoon asti” ja suomalaiset hoitavat itse varsinaisen jakelun.

On oletettavaa, että salakuljettava tavara on laitonta. Viron EU-jäsenyys on tärkeä huomioon otettava asia. Vuoden 2004 muutokset voivat tuoda ongelmia lähinnä siksi, että lisääntyneeseen matkustatuontiin voi liittyä laitonta jatkomyyntiä.

Puoliammattimainen alkoholituonti pitäisi kieltää, koska se myötävaikuttaa laittomaan myyntiin ja alkoholin välittämiseen myös alaikäisille.

YHTEENVETO: KOHTI MONINAISTUVAN JA PIRSTOUTUVAN YHTEISKUNNAN ALKOHOLIPOLITIikkaA

Tässä raportissa on paneuduttu sellaisiin teemoihin ja kysymyksiin, jotka ovat hyvin todennäköisesti keskeisiä tulevassa alkoholipolitiikassa. Suurimman käytännön haasteen muodostavat näihin asioihin liittyvät keskinäiset jännitteiset ja vastakkaiset intressit, se että yhteisen strategian löytäminen on hyvin vaikeaa, ja yhden hyöty on usein toisen haitta.

Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmä haluaa nähdä tämän kuitenkin ensisijaisesti rikkautena. Perustehtäväksi muodostuu siten sellaisen alkoholipoliittisen keskustelukulttuurin ja käytännön luominen, jossa on tilaa toisiakin kunnioittavalle moniäänisyydelle. Työryhmä kiteyttää tämän mottoon *alkoholipolitiikka on niin monisyinen kokonaisuus, että sen haasteisiinkin tulee antaa monitasoisia vastauksia*. Työryhmä toivoo, että tämä periaate omaksuttaisiin jatkossa kaikissa alkoholipoliittisissa keskustelu-, suunnittelu- ja päätöksentekoeleimissä ja –tilanteissa.

Etsittäessä polkuja uuteen suomalaiseen alkoholipolitiikkaan yhtenä keskeisenä peruslähtökohtana tulee työryhmän mielestä olla *sosiaalista vastuuta* korostava ajatus, että

siinä määrin ja niin kauan kuin osalla meistä ei ole valmiutta omaehtoiseen ja omavastuuseen toimintaan, ja niin kauan kuin meillä ei luonnostaan ole tukenamme riittävän vahvoja sosiaalisia normeja, me tarvitsemme alkoholipolitiikassa järjestöjen ja julkisten toimijoiden tukea – ja myös rajojen määrätietoista osoittamista.

Työryhmä tulkitsee näin kritiikin alkoholipoliittisesta holhouksesta – ja toiveen omaehtoisesta vastuusta - toisaalta perustelluksi, mutta toisaalta kohtuuttomaksi. Aina on niitä, joille rajat muodostuvat liian tiukoiksi ja joustamattomiksi, ts. holhoukseksi, sekä niitä, jotka kaikesta huolimatta kärsivät tukea antavien rajojen ja sosiaalisen vastuun puutteesta.

Vapauksia ja rajoja pohdittaessa työryhmä haluaa lisäksi muistuttaa, että niitä asettavat kaikki keskeiset alkoholipoliittiset toimijat – niin kuluttajat, elinkeinonharjoittajat, julkistalouden edustajat, sosiaali- ja terveystalouden asiantuntijat kuin turvallisuuden ja järjestystoiminnan piirissä työskentelevät. Ja että yhden intressiryhmän sisällä voi lisäksi olla suurempiakin jännitteitä ja yhteensopimattomuuksia kuin eri intressien välillä.

Kysymystä voi lisäksi lähestyä aikaan ja paikkaan sidottuna. Alkoholipolitiikassa ei ole kyse jähmeistä ikuisuusratkaisuista, vaan niitä voidaan muuttaa esimerkiksi yleisten yhteiskunnallisten edellytysten niin salliessa; siitä edellä olevat ”niin kauan kuin” – tyylliset muotoilut.

Työryhmä toivoo *alkoholiasenteisiimme* lisää suvaitsevaisuutta, mutta on samalla huolissaan liiallisesta kaiken suvaitsemisesta. Ei ole hyvä, jos vain ajatellaan eteenpäin, vastaamatta haasteisiin ja tekemättä tarvittavia ratkaisuja. Ei ole hyvä, jos yhteiskuntamme tulee koko ajan yhä märemmäksi ja alkoholisoituu, mutta me jaksamme välittää siitä.

Alkoholin kulutukseen ja haittoihin vaikuttavat osaltaan monet yleiset yhteiskunnalliset asenteet ja tekijät, eikä niitä voida siten ratkaista pelkällä alkoholipolitiikalla. Alkoholiasenteisiin vaikuttamisessa työryhmä painottaakin jo perheissä ja koulujen alasteilla aloitettavaa työtä, joka on sekä yleisempää elämäntaitojen vahvistamista että erityisempää alkoholiasioihin vaikuttamista. Tapaamme kuvata alkoholinkäyttöä tulevaisuuden varten tasapainottaa ja monipuolistaa; on nostettava vahvemmin esiin myös alkoholin myönteisiä puolia sekä kuvattava selkeämmin sitä moninaisuutta, joka alkoholinkäyttötavoissamme nykyisessä moninaistuvassa yhteiskunnassa tosiasiaa ilmenee – vaikkakin sitten vielä pieninä kertomuksina ja hiljaisena tietona.

Vaikka *huumeiden* käyttö on Suomessa lisääntynyt ja sitä on uutena asiana hyvä käsitellä mahdollisimman paljon ja laajasti, työryhmä on huolissaan siitä, että paljon keskeisempi alkoholi jää usein huumeista käytävän julkisen keskustelun varjoon. Se tulisikin palauttaa oikealle paikalleen, ykkösteemaksi. Alkoholia on kuitenkin hyvä tarkastella yhteydessä huumeisiin tai muihin päihteisiin, samoin kuin niitä suhteessa alkoholiin. Kansainvälisesti poikkeuksellinen suomalainen tapa puhua *päihteistä* on tarkoituksenmukainen paitsi aineiden ja niiden käytön ymmärtämiseksi myös päihdepolitiikan tekemisen näkökulmasta. Aineet voidaan erotella toisistaan ohjelmatasolla, mutta arjen areenoilla ne kietoutuvat tiiviisti toisiinsa.

Humalahakuisuus näyttää vahvalta, ja myös laajemmalla kuin vain alkoholinkäyttöön liittyvältä ilmiöltä. Kyse on mm. halustamme saada elämyksiä ja kokemuksia, ylittää harmaa arki. Tämä on toisaalta ”ikuinen teema”, mutta toisaalta jotakin sellaista, joka korostuu varsin vahvana juuri omassa ajassamme. Yhteiskuntamme on tänään täynnä mitä moninaisempia elämysvirikkeitä ja -palveluja. Humalahakuisuuden vähentämiseksi voitaisiin vahvistaa mielikuvia muusta kuin humalaan johtavasta alkoholinkäytöstä sekä ns. ”sopivasta kannista”, jossa vältettäisiin haitallisimmat ylilyönnit.

Tällaisessa tehtävässä auttaa se, että humalahakuisuus on osin myytti, jota on aikanaan tarvittu tiukan ja rajoittavan alkoholipolitiikan oikeuttamiseksi. Julkinen alkoholinkäyttökuvamme on muutenkin ollut paikoin vastoin arkitodellisuutta, sillä aina perinteisestä maalaiskulttuurista lähtien meillä on ollut kansanomaista alkoholinkäytön ja

alkoholin vaikutuksen alaisena olemisen säätelyä. Pulmana onkin siis oikeastaan se, ettei tätä säätelyä ja normistoa ole riittävästi tehty näkyväksi. Ihmisten ja heidän lähiyhteisöjensä omaehtoiset normit ja säätelykeinot olisivatkin ajankohtainen ja tarpeellinen tutkimus- ja keskustelunaihe.

Työryhmä ei näe - tällä hetkellä - käytännön mahdollisuuksia myöskään *alkoholin käytön ikärajojen* alentamiselle. Olennaisimpina esteinä ovat vastuullisten vanhempien ja muiden lähiaikuisten puute sekä lasten ja nuorten oma kehittymättömyys omavastuuseen alkoholinkäytön hallintaan. Monien yhteiskunnan toimijoiden – koulujen, ravintoloiden ym – kannalta muutos ei myöskään olisi kovin toivottava. Työryhmä painottaa lisäksi tutkimustuloksia, joiden mukaan alkoholinkäytön aloitusiän myöhentäminen on tehokas keino vähentää riskiä myöhemmän iän alkoholiriippuvuuteen. Työryhmä toivoo keskustelun käynnistämistä siitä, voisiko ikään liittyviä ryhmäpaineita jotenkin vähentää (esimerkiksi aloittamalla alkoholinkäyttö ikäryhmittäin enemmän samanaikaisesti). Nuorten sosiaalisten yhteisöjen sisältämiä tuen elementtejä olisi myös tarpeen tutkia.

Alkoholinkäytön ikärajat ovat tärkeä yhteiskunnallinen viesti. Sen teho heikkenee ja kääntyy kaksinaismoralistiseksi tekopyhyydeksi, jos sitä ei myös valvota. Valvontaan on Suomessa sinänsä varsin hyvät edellytykset, mutta siinä tulisi jatkossa olla silti vieläkin tarkempi. Viestiä annettaessa, ja sen toteutumista valvottaessa, tulee toisaalta ottaa huomioon viestin ideaalisuus; tosiasiasa alaikäiset käyttävät alkoholia, joten jatkossa tarvitaan myös sellaisia pragmaattisia lähestymistapoja ja vaikutuskeinoja, jotka antavat nuorille alkoholinkäyttäjille heidän tarvitsemansa tiedon, taidon, tuen ja hoidon. Nuoret ovat alkoholiriskien ja –haittojen kannalta poikkeuksellisen haavoittuvia, joten heidän tukemisensa tulisi olla nykyistä paremmin priorisoitua.

Anniskelun aikarajat eivät työryhmän mielestä sovi kovin hyvin moninaistuvaan ja pirstoutuvaan yhteiskuntaan, jossa ihmisillä on lukuisia erilaisia vuorokausirytmeyä. Siinä mielessä aikarajoituksia olisikin perusteltua poistaa, mutta toisaalta alkoholin erityisluonne ja siihen liittyvät monet sosiaaliset ja terveydelliset riskit ja haitat puoltavat sitä, ettei alkoholia ole – myöskään ravintoloissa - koko ajan tarjolla.

Liikenteen promillerajat on työryhmän mielestä hyvä pitää nykyisinä. Jatkossa voitaisiin kuitenkin harkita, olisiko joistakin korkeammista (esimerkiksi 0,8 promillen ylittävistä) määristä tarpeen saada kohdennetumpia ja asteittain kovenovia seuraamuksia. Työryhmän mielestä alle 0,5 promillen tasolla ei ole tarkoituksenmukaista ruveta käyttämään rangaistuksia, koska näillä promillemäärillä ei - yleisesti ottaen - ole merkittävää riski- ja haittavaikutusta liikenneturvallisuuteen.

Jakelujärjestelmän tulevina käytännön perusvaihtoehtoina työryhmä näkee joko nykyisen vähittäismyyntimonopolin vahvistamisen perustehtävän suuntaan, tai sen yhtenäistämisen muiden, enemmän bisnesperiaatteella toimivien yritysten suuntaan. Näiden perusvaihtoehtojen lisäksi jakelujärjestelmäkysymyksessä on erilaisia pienempiä, mutta kuitenkin periaatteellisesti merkittäviä etenemisvaihtoehtoja (Alkon sunnuntaimyynti, Alkon myymälä päivittäistavara-kaupan sisällä, vähäalkoholisempi olut päivittäistavara-kaupassa, ulosmyynti ravintoloista jne).

Keskeisinä kriteereinä kaikissa vaihtoehtoisissa työryhmä pitää vahvaa omavastuuta sekä ratkaisun vaikutuksia alkoholinkäytöstä aiheutuviin haittoihin. Ja jonkinlaista kontrollia

tarvitaan joka tapauksessa. Jakelujärjestelmän sisäiset jännitteet näyttävät työryhmän mielestä säilyvän kaikissa vaihtoehdoissa, eli mitään yksinkertaisia ja helppoja ratkaisuja ei tässäkään ole tarjolla. Monipuolisen kokonaiskuvan saaminen keskustelun pohjaksi edistäisi kuitenkin asian työstämistä.

Tulevan *alkoholipolitiikan reunaehtojen* osalta työryhmä kokee ensinnäkin pienen vero- ja hinta-alennuksen tarpeelliseksi. Viron EU-jäsenyyden, joka nyt näyttää toteutuvan jo vuonna 2004, työryhmä arvioi tuottavan Suomelle alkoholipoliittisia haasteita lähinnä siirtymäkauden aikana ja väkevien alkoholijuomien suhteen. Vuosi 2004 jää matkustajatuonnin harmonisoinnin osalta myytiksi - etenkin jos ja kun edellä mainitut pienet vero- ja hintatason alennukset toteutetaan – lukuunottamatta Viron EU-jäsenyyden mukanaan tuomaa haastetta.

Muina tulevaa alkoholipolitiikkaa vahvistavina tekijöinä työryhmä kokee tarvetta mm. riittävän laajoihin, niin alan ammattilaisten kuin kaikkien kansalaistenkin käytössä oleviin *tietopankkeihin*. Alkolla esimerkiksi oli aikanaan varsin monipuolinen kirjasto- ja tietopalvelu, joka sittemmin siirrettiin mm. Stakesiin. Kun se näin tuli osaksi aihepiiriltään hyvin laajaa palveluympäristöä, se kadotti oman vahvan erityisyytensä. Koska alkoholi- ja muun päihdepolitiikan tutkijat, kouluttajat ja muut toimijat tarvitsevat jatkuvasti monipuolista ja ajan tasalla olevaa tietopalvelua, Suomeen olisi tarpeen perustaa uusi päihdetietopalveluyksikkö (vrt. Ruotsin CAN). Sen tulisi palvella paitsi valtakunnallisesti myös kansainvälisesti.

Moninaistuvan ja pirstoutuvan yhteiskunnan alkoholipolitiikka tarvitsee tuekseen myös *uutta tutkimusta*. Monet uudet - ja jatkossa yhä keskeisimmiksi muodostuvat näkökulmat - eivät saa tällä hetkellä tuekseen riittävää tutkimustietoa. Osin tämä johtuu huumetutkimuksen suosiosta, mutta osin siitä että tiettyjä aiheita ei ole riittävästi tutkittu (kansalaistoiminta, uudet sosiaaliset normit, omavastuu, ehkäisevä työ, mini-interventiot jne). Keskustelu uusista ideoista ja keinoista jää täten helposti idealistiseksi haihatteluksi suhteessa perinteisiin teemoihin, joiden tueksi taas löytyy tutkimuksin osoitettavaa näyttöä. Työryhmän mielestä olisi myös tarkoituksenmukaisinta turvata jatkossa tutkimuksen riippumattomuus nykyistä paremmin; alkoholitutkimus oli aiemmin osa Alkon toimintaa ja sitä kritisoitiin siitä, mutta nykyisen Stakesissa ja KTL:ssa tehtävän alkoholitutkimuksenkin rasitteena voi olla se että nykyisen alkoholipolitiikan arviointia suoritetaan lähes pelkästään niiden toimesta ja/tai alaisuudessa, jotka ovat itse samalla vastuussa tuon politiikan suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Toimijat tarvitsevat lisäksi *uutta osaamista*, joten koulutusta alkoholiasioissa tulee jatkossa antaa nykyistä hajautetummin ja useammalla tasolla. Alkoholiasioihin vaikuttaminen tulee aloittaa – tavalla tai toisella – jo perheessä ja koulun ala-asteella, ja sitä tulee tukea arjen areenoilla läpi koko elinkaaren. Erityisesti tulee huolehtia siitä, että alkoholiasioissa annetaan koulutusta muuallakin kuin vain sosiaali- ja terveysalalla ja aihepiirin omista opinnoista. Omiin erityisopintoihinsa keskitetty alkoholikoulutus jää hyvin helposti kokonaan sivuun suurimmalta osalta opiskelijoista. Alkoholi- ja muun päihdekoulutuksen tilaa, tasoa, sisältöjä ja tavoitteita olisikin hyvä selvittää tarkemmin – ja turvaten siinäkin asiantuntemuksen moniäänisyys ja riippumattomuus.

Kansallista alkoholipolitiikkaa määritettäessä on hyvä ottaa huomioon jatkuvasti lisääntyvä *kansainvälistyminen sekä siihen liittyvä alkoholinkäyttötapojen ja alkoholipoliittisten toimien samanlaistuminen*. Yhä useammin joudutaan kysymään ovatko kansalliset

toimet missä määrin riittäviä, ja missä määrin tarvitaan laajempia EU-, lähialue-, WHO-ym kansainvälisiä toimia. On myös hyvä miettiä onko pohjoismainen alkoholipolitiikan malli missä määrin hyvä vientituote ja yleiseurooppalainen tiennäyttävä – vai tulisiko meidän ottaa enemmän opiksi keski- ja etelä-Euroopan hyvistä käytännöistä. Ehkä edessämme on jonkinlainen näiden kokemusten ja toimintojen yhdistelmä?

NÄR BARNET TAR MAKTEN

Mor känner inte igen sin son. Är det samma pojke som ännu för ett år sedan kröp upp i famnen, lindade armarna kring halsen på henne och viskade mamma, jag vill alltid, alltid vara din lilla pojke.

Den som står framför hallspegeln i dag är inte han. Det mor ser är en ung rebell på 14 vårar. Håret står på ända i olikfärgade testar. Rött, grönt, gult och svart. Borta är det mjuka linfärgade, det som var så skönt att dra fingrarna igenom.

De svarta kläderna med hundratals nitar, de tunga svarta läderbootsen, sådana som på finska kallas "mummonpotkijakengät". De svarta ringarna runt ögonen. Den trotsiga ilskna uppsynen.

Mor är rädd för tonåringens stora ilska.

Hon är också rädd för vad folk ska tänka och hon skäms. Hon tänker att de tänker att där är igen en som misslyckats i sin uppföstran.

Det tycker mor också att hon gjort. Misslyckats. Men hon kan inte förstå var det gick snett. Så mycket uppmärksamhet, så mycket kärlek, så mycket uppbäckning sonen än fick som barn så har det spårat ut.

Där står han framför hallspegeln och fixar sitt stretiga hår. Han är på väg ut. Till assan. Till järnvägsstationen för att träffa sina nya kompisar.

De ser alla likadana ut. Svartklädda, strethåriga eller rakade. De är uppkäftiga, trotsiga och aggressiva. Skriker åt folk. Sparkar och slåss ibland.

Mor hänger in bältet

Mor vet att hon inte har en chans. Sonen är större än hon. Han är starkare. Ändå hänger hon i nitbältet på honom då han går ut. Men han går inte att stoppa. Hon vet att hon inte ser honom förrän följande dag. Det är heller inte lönt att åka ut på stan för att söka reda på honom. Han kommer inte med henne även om hon hittar honom.

Pojkens far har gett upp för länge sedan. Gångerna föräldrarna tillsammans under det gångna året har hämtat hem sin son är otaliga. Gångerna han rymt sin kos är ännu fler. De har kontaktat socialen och polisen. Den hjälp de har fått den vägen är lika med noll. Myndigheterna har ansett att föräldrarna nog ska klara av situationen.

Mor och far är totalt hjälplösa. De har inte en chans emot denna urspårade unga person.

Barnet i familjen har tagit makten

Att barn övertar makten, blir de som bestämmer, är verklighet i många familjer. Senast i dag, då jag skriver detta, fick jag höra om ett sådant fall.

Det är heller inte länge sedan vi läste om hur några 15-16-åriga pojkar från, som det sades, hyggliga familjer, kallblodigt mördade ett företagarpär i Esbo. Tidigare i år dödades en hjälplös åldring av ett ungdomsgäng i Kervo.

Föräldrar bör ta sitt ansvar! Det tutas ut i alla strutar hela tiden. Men hur ska man göra i de fall där föräldrar faktiskt gör allt och mera till för att ta sitt ansvar? Sanningen är att alla inte klarar sig på egen hand. Var är grannarna? Var är släkten? Var är polisen och socialmyndigheterna?

Lagen och samhället måste också ta sitt ansvar. Många föräldrar i dag klarar inte av att vara föräldrar ensamma. Det finns de, som försöker, men de är kanske de enda föräldrarna i kvarteret, som vill hålla koll på sina ungar. Hur ska de bära sig åt då "alla andra får". Då andra föräldrar köper tobak och brännvin åt barnen, då de tillåter 12 - 13-åringar att vara ute till klockan 4 på morgonen.

Ett kollektivt ansvar

Det behövs ett kollektivt ansvar i dagens samhälle. Givetvis är det i första hand föräldrarna som ska ta sitt ansvar. Men där det ansvaret brister ska andra komma emot. Skolorna, polisen, socialen, grannar och vänner. Andra vuxna.

Lagar som skiftas ska följas. Varför då inte stifta lagar som säger att barn under t.ex. 15 år inget har ute på stan att göra efter klockan 10 på kvällen? Lagar som säger att barn inte ska röka och dricka brännvin kunde skrivas likaväl. Som det är nu förbjuder lagen bara försäljning och förmedling av tobak och alkohol till minderåriga.

Snälla farbröder och tanter politiker. Gör något för att rädda nästa generation. Stifta lagar och kräv att de följs. Det underlättar föräldrarnas situation.

Snälla föräldrar. Våga vara vuxna, våga fatta även för barnet obekväma beslut. Sluta upp med att vara kompis.

Snälla grannar och släktingar. Ingrid! Hjälpt föräldrar, som inte orkar länge.

Sociala myndigheter och polis. Blanda er oftare i! Visa att ni finns och att ni menar allvar.

Ett barn, som befinner sig i den känsliga åldern mellan famnen och ungdomsgänget saknar mer än något annat en auktoritet som tar på sig ansvaret för besluten.

Det är allas vårt ansvar. Ditt och mitt.

Melita Tulikoura
Julkaistu Kummit-lehdessä syksyllä 2001

LÄHDEKIRJALLISUUTTA

2000-luvun alkoholiohjelma. Yhteistyötä ja vastuuta. STM:n työryhmämuistioita 2000:29. www.vn.fi/stm/suomi/eho/julkaisut/alkoholi/alkoholi.pdf

Alkoholijuomien hintatason alenemisen yhteiskunnalliset vaikutukset. STM:n julkaisu 1998:8.

APO, SATU: Agraaristen juomakulttuurien perintö.
<http://www.health.fi/paihde/paihdepaivat/apo00.html>

Declaration on Young People and Alcohol. Adopted in Stockholm on 21 February 2001. WHO 2001. Ks. myös
www.who.dk/eprise/main/WHO/AboutWHO/Policy/20010927_1 (englanniksi)

Euroopan alkoholiohjelma. STM:n selvityksiä 2000:4.
(englanniksi www.eurocare.org/euactionplan/)

HIBELL, B., ANDERSON, B. & BJARNASSON, T., KOKKEVI, A., MORGAN, M. & NARUSK, A. (1997) The 1995 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (Stockholm, CAN).

HIBELL, B. ANDERSSON, B., AHLSTRÖM, S., BALAKIREVA, O., BJARNASON, T., KOKKEVI, A. & MORGAN, M. (2001) The 1999 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. Alcohol and Other Drug Use among Students in 30 European Countries (Stockholm, CAN).

Irti vanhoista taisteluhaidoista. STM:n lehdistötiedote 13.4.2000.

Kansallinen projekti terveydenhuollon turvaamiseksi. STM:n työryhmämuistioita 2002:3.

KATAJAVUORI, RIINA: Iso-Makkonen ja kaveripiiri. Novelli, 2001.

Neuvoston suositus, annettu 5 päivänä kesäkuuta 2001, lasten ja nuorten alkoholinkäytöstä (2001/458/EY) (2001);
europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=fi&numdoc=32001H0458&model=guichett;
suomeksi myös Virallinen lehti nro L 161, 16/06/2001

NORSTRÖM, T. (Ed.) Alcohol in postwar Europe: Consumption, drinking patterns, consequences and policy responses in 15 European countries, (Stockholm, Almqvist & Wicksell) <in press>. [ECAS-tutkimuksen loppuraportti]

Onks tietoo? Esitys kansallisen alkoholiohjelman toimeenpanemiseksi. STM:n monisteita 1997:14.

PIISPA, MATTI & TAMMI, TUUKKA: Paikallisyhteisö ja media päihdetyössä. Kallio kuplii –projektin kokemuksia. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja –sarja 4/2001.

SIMPURA, J. & KARLSSON, T. (2001): Trends in Drinking Patterns among Adult Population in 15 European Countries, 1950 to 2000, A Collection of Country Reports (Helsinki, Stakes).

Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoiteohjelma. STM:n julkaisuja 1999:16.

STM0242:00/15/02/2000 [Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmän asettamiskirje]

TULIKOURA, MELITA: När barnet tar makten. Kummit 3/2001.

Välikirje *Alkoholipolitiikka 2000* –työryhmän toiminnasta 13.4.2000-31.1.2001. STM:n työryhmämuistioita 2001:2.

ÖSTERBERG, E. & KARLSSON, T. (Eds) (2002): Alcohol Policies in EU Member States and Norway. A Collection of Country Reports (Helsinki, Stakes) <in press>.

LIITE 1: Ruotsin kansallisen alkoholiohjelman päivitystyö

Ruotsalaisen päivitystyön orientaatioperustassa ovat EU, kansallinen taso, paikallistaso, hoito, tuki riskiryhmille, asenteisiin vaikuttaminen ja tiedotus, alkoholin saatavuus, menetelmien kehittäminen, kilpailun kehittäminen, markkinoiden ohjaus, lapset ja nuoret, aikuiset, alkoholitutkimus sekä seuranta.

Toimintaa ollaan siirtämässä valtiolta paikallistasolle. Uusi painotus edellyttää valtiollisen tason lisäksi myös paikallistason seurantakeinoja. Kansalais- ja paikallistoiminnasta ei myöskään ole tällä hetkellä paljon tutkimustietoa. Jotkut tahot vastustavat kansalaistoiminnan painottamista tai suhtautuvat sen mahdollisuuksiin pessimistisesti. Silti se on ainoa mikä on jäljellä, aivan kuten Suomessakin.

Paikallistasolla on oltava valta päättää asioista, koska sillä tasolla myös seurauksistakin on vastattava. Suomessa ei ole vastaavaa paikallishallintoa kuin Ruotsissa. Tarkoituksena on kehittää paikallisia alkoholiryhmiä tai –foorumeita. Alkoholipolitiikka on keskustelunaiheena ruotsalaisissa kunnanhallituksissa ja yleensäkin puolueilla on omat toisistaan poikkeavatkin alkoholipolitiikkansa.

Toiminta voi olla tehokasta jos se kattaa kaikki alueet eikä jää vain joidenkin yksittäistapausten varaan. Paikallisten politiikkojen välillä ei olekaan kovin paljon eroja. Mitään ryntäystä Tanskaan ja Saksaan ei ole ollut havaittavissa. Etelä-Ruotsiin (Skåne) on ollut avoimen rajan tilanteessa jo vuodesta 1995 alkaen. Tosin siellä on kyllä ollut havaittavissa alkoholikuolemien lisääntymistä.

Ikäraajat ovat Ruotsissa tärkeitä alkoholipoliittisia tekijöitä. Nuorten tyttöjen ongelma on samanlainen kuin Suomessa. Veronalennuksia tehdään vasta vuoden 2004 lähellä, ei aiemmin. Tulevaisuudesta on vaikea sanoa, mutta hintojen vaikutus tulee varmasti olemaan suuri. Internetissä voidaan nykyisin tilata ja maksaa alkoholijuomia mutta jakelu hoidetaan Systembolagin kautta. Yhteistyö elinkeinon kanssa on tärkeää. Kokonaiskulutusmalli on sisällä Ruotsinkin ohjelmassa, mutta keskeisin huomio kohdistetaan niihin jotka juovat liikaa. Ruotsin ohjelma toimii myös huumeiden kohdalla. Alkoholipolitiikka on tärkeä osa Ruotsin EU-puheenjohtajuuskautta; se tulee olemaan *high on agenda*.

LIITE 2: Alkoholi ja terveys – missä nyt mennään?

Alkoholin keskimääräinen kulutus on Suomessa jo nyt Italian tasolla. Erittäin huolestuttava kehityssuunta on nuorten tyttöjen humalajuomisen kaksinkertaistuminen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kun tiedetään että raskaudenaikainen alkoholinkäyttö on jo nyt suurin kehitysvammaisuuden syy (noin 350 FAS- ja FAE-tapausta vuosittain), on pelättävissä että nuorten tyttöjen alkoholinkäyttö näkyy voimakkaasti kasvavana naisten alkoholisoitumisena. Helsingissä peräti 17 % naisista voidaan luokitella suurkuluttajiksi, osuuden ollessa muualla maassa noin 5 %.

Suomalaisten terveydentila on huomattavasti kohentunut aivan viime vuosiin saakka, jolloin miesten keski-ikä kääntyi yllättäen laskusuuntaan. Yleisimmäksi keski-ikäisten miesten kuolinsyyksi on muodostunut alkoholi, joka aiheuttaa vuosittain noin 3.000-3.500 suomalaisen kuoleman (kaikkiaan noin 50.000 kuolemaa; eniten sydän- ja verisuonitauteihin). Vaikka ongelma koskettaa vahvimmin keski-ikäisiä miehiä, asiaan vaikuttaessa on hyvä muistaa, että nykyiset pojat ovat juuri noita tulevia keski-ikäisiä miehiä.

Alle 50-vuotiaista noin 40 %:lla miehistä ja 15 %:lla naisista on alkoholi mukana kuolemansyyssä. Taustatekijänä on erityisesti kova kännäminen. Nousukausi lisää ja laskukausi vähentää näitä tapauksia. Matalan tason koulutuksen saaneet ovat ryhmässä enemmän edustettuina kuin korkeammin koulutetut. Kokonaiskulutus on yleisesti ottaen samalla tasolla, mutta juomistavoissa on eroja niin, että korkeammin koulutetut juovat tiheämmin ja matalasti koulutetut harvemmin mutta kerralla rajummin.

On hyvä muistaa että säästämisestä seuraa usein vain suurempia kustannuksia. 1990-luvun aikana toteutetut ”säästöt” päihde- ja mielenterveyssektorilla ovat saaneet aikaan tilanteen, jossa kunnolliset edellytykset pitkäjänteisen kuntouttavan päihdetyön kehittämiseksi puuttavat. Tämän seurauksena päihdehoidon ja –kuntoutuksen ulkopuolella olevat ryhmät kroonistuvat ja suuri osa kehittyy monipäihderiippuvaisiksi itselääkinnän tai huumeriippuvuuden vuoksi tai siksi, että he ovat keskeinen kohderyhmä huumeiden ja lääkkeiden salakaupassa. He ovat käyttövoimana myös yleensäkin niille syrjäytyneille, jotka jengiytyvät ja synnyttävät rikollista ja asosiaalista alamaailmaa. Päihderiippuvuussairauksiin liittyvät mielenterveyshäiriöt kasvavat ja synnyttävät merkittävästi vajaatyökykyisyyttä ja työelämästä sekä muusta sosiaalisesta elämästä syrjäytymistä (esim. vaikeasti työllistettävät pitkäaikaistyöttömien ryhmät). Piikki-huumeinfektiot eli vakavat kroonistuvat tartuntataudit ovat muodostuneet epidemiaksi.

LIITE 3: Mitä on varhaisvaiheen päihdetyö, mitä ovat mini-interventiot?

Varhaisvaiheen päihdetyö sijoittuu ehkäisevän työn ja hoidon välimaastoon ja kohdistuu sellaiseen päihteidenkäyttöön, joihin liittyy haittariski tai jo syntyneitä, mutta kuitenkin varhaisia haittoja. Riippuvuus on tällöin vasta lievää tai keskivaikeaa. Varhaisvaiheen päihdetyötä tehdään ympäristössä jossa alkoholin suurkulutus ja riskikäyttö sekä lääkkeiden ja huumeiden käyttö lisääntyvät.

Varhaisvaiheen päihdetyötä tehdään kohdentaen tietoa ja jakaen sitä myös kaikille, kanavina joukkoviestimet, julkiset tilat jne. Työhön liittyvät myös sosiaali- ja terveystieteiden osana tarjottavat mini-interventiot. Kysymys on tilannearvioinnista ja sen perusteella annettavista neuvontapalveluista. Toimintamuotoina ovat myös oma-apuryhmät ja kurssit.

Päihteiden riskikäytön tunnistaminen tehdään seulovalle kysymisellä muun keskustelun ohessa tai ottamalla asia puheeksi jonkin oireen, huolen tai havainnon seurauksena. Motivoiva neuvonta sisältää tietoa, tilanteen tutkimista ja pohdintaa sekä palautetta ja tukea. Muutoksen suunnittelu keskittyy tavoitteen ja siihen pääsemisen keinojen etsimiseen. Muutosta tuetaan seurannalla, arvioinnilla ja muilla keinoin.

Mini-interventio olisi hyvä saada osaksi kuntien päihdeohjelmia ja päihdetyötä ja sitä varten tarvittaisiin myös oma vastuuhenkilönsä. Palvelu voi sijoittua suurelta osin päihdetyön peruspalveluiden eli perusterveydenhuollon ja perussosiaalityön alueelle. Asian edistämiseksi tarvitaan keskustelua, koulutusta ja sitoutumista. Valmiuksia voidaan saada myös ammatillisessa koulutuksessa.

LIITE 4: Työryhmän ikärajakeskustelu mediassa

Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmän puheenjohtaja esitti kesän 2000 aikana tiedotusvälineissä ajatuksia mm. alkoholin myynnin ja anniskelun ikärajan alentamisesta 16 ikävuoteen.

Ikärajan alentaminen liittyi keskusteluun nykyisestä – tai itse asiassa hyvinkin perinteisestä - kaksinaismoralistisesta tilanteesta, jossa alaikäiset ikärajusta huolimatta kuitenkin juovat. Yhtenä vaihtoehtoisena tapana työryhmä pohti mahdollisuutta painottaa ikärajaa enemmän vanhempien kasvatusvastuuta. Keskustelun toivottiin vähintäänkin avaavan vanhempien ja alkoholipolitiikan tekijöiden silmät nykyiselle tilanteelle.

Kuten *Kallio kuplII* –projektin loppuraportissa (TEK 2001) Koosteiden lähdeaineistona ovat työryhmälle toimitetut kirjalliset muistiot sekä työryhmän omat keskustelumuis-tiinpanot. todetaan, ikärajaehdotuksesta ”seurasi kova kohu niin lehdissä kuin televisiossakin”. Kohu ei kuitenkaan ollut yllätys, koska ”olihan ehdotuksessa suoraan kyse sekä politiikasta että nuorisosta” eli asioista, jotka ovat päihdekysymysten mediajulkisuuden *suuria aiheita* - yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien aiheiden lisäksi. ”Viglionen ehdotuksesta käynnistynyt keskustelu viestitti päättäjille, että hyvinvointivaltiollisella rajoittavalla alkoholipolitiikalla on edelleen vankka kannatus yleisessä mielipiteessä eikä alkoholiliberalismi olekaan niin voimissaan kuin on luultu”.

Työryhmä itse kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että asiaa nostettiin mediassa esille varsin perinteisin suomalaisin värityksin tyyliin ”kossua 16-vuotiaille”. Median rakentaman taisteluhaudan toisella puolella olivat pääasiassa asiasta ihastuneet alaikäiset, jotka ottivat ehdotuksen vastaan ilolla ja todeten, että sehän vain vastaisi vakiintunutta käytäntöä. Heidän rinnalleen asettui myös muutamia aikuisia ja vanhempia, jotka kritisoivat keinotekoisia rajoja ja kertoivat mm. itsekkin ostavansa alaikäisille lapsilleen alkoholia. Taisteluhaudan toisella puolella olivat mm. ehdotuksesta vihastuneet alkoholipolitiikan tutkijat ja päättäjät, jotka korostivat ehdotuksen vastakkaisuutta pyrkimyksille vähentää kulutusta ja mm. nuorten syrjäytymisriskejä. Heidän mielestään ikärajan alentaminen vain aientaisi alkoholikokeiluja (eli jos nyt 16-vuotiaat ovat malttamattomia ikärajan odottajia, niin jatkossa sitä olisivat 14-vuotiaat). Kommenteissa todettiin myös, että sellainen vanhemmuus ja kasvatus, mikä voisi toimia Italiassa - jos sielläkään enää nykyisin - ei toimi Suomessa; muutos merkitsisi nytkin jo ilman vastuullisia vanhempia kasvavien nuorten entistä pahempaa syrjäytymistä.

LIITE 5: Työryhmän huoltamokeskustelu julkisuudessa

Jakelujärjestelmään ja yleensä alkoholielinkeinoihin liittyvistä pohdinnoista julkisuudessa oli erityisesti esillä kysymys huoltamoiden olutmyynnistä. Työryhmä tarkasteli asiaa mm. liikenneturvallisuuden sekä alaikäisten ostajien näkökulmasta. Taustalla oli myös tieto siitä, että monissa muissa EU-maissa huoltamoilla ei myydä alkoholia – vaikka sen myynti muuten olisi varsin vapaata. Toisaalta työryhmässä arveltiin, että ehdotuksen toteuttaminen ei välttämättä toisi tilanteeseen todellista muutosta, vaan huoltamoiden oheen alettaisiin perustaa erillisiä pieniä elintarvikeliikkeitä oluen myyntiä varten.

Huoltamoehdotus ei synnyttänyt julkisuudessa yhtä voimakasta reaktiota kuin ikäraja- ja alkoholiprosenttiehdotukset, mutta se nosti jonkin verran esille alkoholielinkeinoon piirissä havaittavaa taipumusta korostaa oman elinkeinon alkoholipoliittista vastuullisuutta - samalla kun kilpaileville elinkeinoille kuitenkin vaaditaan tiukempia rajoituksia.

Liite 6: Keskiolutprosentin alentaminen julkisessa keskustelussa

Ehdotus 3,5-prosenttisesta keskioluesta nousi esille yhdessä työryhmän asiantuntija-kuulemisessa. Sitä pohdittiin yhtenä keinona vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja. Ajatusmallina oli että jos ”lasien ja pullojen” määrä pysyisi vakiona mutta nautittu määrä sisältäisi vähemmän absoluuttista alkoholia, niin silloinhan yksittäinen kuluttaja käyttäisi vähemmän alkoholia ja myös yhteiskunnan tasolla kokonaiskulutus vähenisi. Tämä voisi näkyä sekä humalajuomisen vähentymisenä että alentuneina sosiaalisina ja terveyshaittoina. Ajateltiin myös, että uusi vähäalkoholisempi olut olisi myynnissä päivittäistavarakaupoissa ja nykyinen keskiolut voitaisiin siirtää Alkoihin.

Työryhmän omissa kommenteissa ajatus sai osin tukea. Osin oltiin sitä mieltä, että nykyistä keskiolutta ei tulisi laimentaa (etenkin kun muutos ”nelosoluesta kolmosolueen” on vasta hiljattain saatu onnistuneesti aikaan) eikä keskiolutta siirtää ”väkisin” Alkoon. Olisi parempi lanseerata markkinoille aivan uusi, kilpailukykyinen olutyyppi siihen sopivine käyttö- ja käyttäjäprofiileineen - sellainen johon tuo alempi alkoholiprosentti laadullisesti sopisi. Arveltiin myös, että muutos ei vähentäisi humalahakuisuutta vaan tilannetta kompensoitaisiin juomalla enemmän tai siirtymällä väkevämpiin alkoholijuomiin.

Julkisuudessa ehdotuksesta puhuttiin nimenomaan pyrkimyksenä *laimentaa* nykyistä keskiolutta; tarkemmin sanoen kantaa otettiin itse asiassa siihen tulisiko keskiolutta *vesittää*. Kysymys tuli näin esitettyä varsin vaihtoehdottomasti – kukapa mitään jaloa juomaa haluaisi pilata. Mielikuvat olivat todennäköisesti samanlaisia kuin aiemmin oluen (nelosolut) ja kuraveden (kolmosolut) välillä. Niinpä ei ole yllättävää että ”kansa tyrmää” ehdotuksen, kuten asiasta tiedotusvälineissä kirjoitettiin.

Liite 7: Elämäntapakoulutusta Ruotsin kouluissa

Ruotsin kouluissa on nykyään aine, joka kulkee nimellä ”Livsstilsträning”, elämäntapakoulutus. Se on valmennusta elämään ja seuraa samoja periaatteita kuin urheiluvalmennus. Seuraavassa sen sisältörunko.

LIFECOMPETENCE TRAINING IN SWEDISH SCHOOLS

1. Basic mental training
  - Muscular Relaxation
  - Mental Relaxation
  - Inner Mental Room
  - Technique Training
  - Selfadministered Training
2. Mental Health Training
3. Active Health Training
4. Communication- and Relaxation Training
5. Training for Decisionmaking
6. Training for Emotional Intelligence
7. Leadership – and Parental Training